

D-UPPSATS

Barn i asylärenden

SARA HOLMBERG

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap
Avdelningen för Rättsvetenskap

RÄTTSVETENSKAP
Vetenskaplig handledare: Bertil Bengtsson

Sammanfattning

År 1997 infördes nya bestämmelser i UtL, för att den bättre skulle överensstämma med FN:s barnkonvention. En portalparagraf infördes som innebär att barnets bästa alltid ska sättas i främsta rummet i ärenden som rör barn. Bestämmelsen finns stadgad i 1 kap. 1 § UtL. Ytterligare en bestämmelse som lagstodgades var 11 kap. 1 a § UtL, om barns rätt att komma till tals.

Syftet med föreliggande uppsats har varit att behandla de delar av UtL, som särskilt rör barn. Jag har mer specifikt inriktat mig på att behandla de ovan angivna paragraferna, för att få en bild av hur bestämmelserna utformats och hur de enligt lagstiftaren är tänkta att tillämpas.

Utifrån en granskning av 22 avgöranden, fattade av Migrationsverket, under en sex månaders period samt intervjuer med asylhandläggare och beslutsfattare har jag vidare försökt få en djupare inblick i hur lagen tillämpas i praxis.

Väl medveten om det begränsade material som utgjort underlag för denna studie anser jag mig ändå kunna dra den slutsatsen att det idag finns en mycket större medvetenhet om barnens rättigheter och om barnkonventionen än för några år sedan. Barnen beaktas i asylprocessen i mycket högre grad idag. Men jag har även funnit att det fortfarande finns brister. Detta kommer främst till uttryck i de beslutsmotiveringar som allt för ofta helt saknar en redovisning av barnens situation.

Abstract

In the year of 1997 new rules were applied to the Swedish Aliens Act in order to harmonize better with the UN Convention on the Rights of the Child. A portal clause was introduced which implies that the best interest of the child always should be a primary consideration in all matters concerning a child. The regulation is stated in Ch. 1, section 1 of the Aliens Act. Another regulation that was introduced, stated in Ch. 11, section 1 a of the Aliens Act, states the right of the child to freely express his or her point of view.

The purpose with this essay has been to treat those parts of the Aliens Act, that especially concerns children. I have more specifically concentrated on the paragraphs mentioned above, in order to describe how they have been formed and how they are meant to be applied.

By examining 22 decisions made by the Migration Board during a six month period and by interviewing staff from the Migration Board, I have tried to gain better insight into how the regulations have been applied in practice.

Despite the limited amount of material that has been the foundation for this study, I consider myself to be able to draw the conclusion that the consciousness of the rights of the child and of the Convention of the Child is much bigger today. Children are on a much higher level considered in the process. But I have also found that a whole lot of work remains. The major problem seems to be that many decisions still contains no account of the childs situation.

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

1. Inledning	1
1.1 Syfte och avgränsning.....	2
1.2 Metod.....	2
2. Barnkonventionen	3
2.1 Ratificering av barnkonventionen	3-5
2.2 Barnkonventionens artikel 3.....	6
2.3 Barnkonventionens artikel 12.....	7
3. Barnets bästa i svensk lagstiftning	8
3.1 Portalparagrafen.....	8
3.2 Barnets rätt att komma till tals.....	9-10
3.3 Skäl för uppehållstillstånd.....	10-12
4. Tolkning av barnets bästa	13
5. Motivering av beslut	14
6. Beslutande myndigheter	15
7. Utvecklingsarbete	16
7.1 Barnombudsmannens roll.....	16-17
7.2 Barnrådet.....	17
8. Granskning av beslut	18-20
9. Intervju med handläggare och beslutsfattare	21-24
10. Sammanfattning av granskade beslut och intervjuer	25-26
11. Analys och slutsats	27-29
Referensförteckning	30-31

Bilaga

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter

1. Inledning

Varje år kommer ett stort antal asylsökande till Sverige, däribland många barn. Vissa barn kommer ensamma men de allra flesta barn kommer till Sverige med sina föräldrar.

Barn som söker uppehållstillstånd, har liksom andra barn, samma grundläggande behov av omvårdnad och skydd. Dessa barn har dock lämnat eller flytt från sitt hemland och vet inte om de kommer få stanna kvar här i Sverige, vilket innebär att de ofta befinner sig i en svårare situation än andra. Det är därför oerhört viktigt att man behandlar dessa barn med omsorg och bemöter dem med respekt.

År 1990 ratificerade Sverige FN:s konvention om barnens rättigheter (barnkonventionen) utan förbehåll. Enligt regeringens bedömning krävde detta inte någon lagstiftningsåtgärd. Svensk rätt och praxis ansågs till sin allmänna syftning stå i god överensstämmelse med dessa bestämmelser.¹

År 1996 tillsatte regeringen emellertid en parlamentarisk kommitté, Barnkommittén, som fick i uppdrag att göra en översyn av hur svensk lagstiftning och praxis stod i förhållande till barnkonventionens bestämmelser. Särskilt viktigt var att behandla frågan om barns ställning i ärenden enligt utlänningslagen (UtlL).

Kommittén kom fram till att UtlL inte i tillräcklig utsträckning tillämpades i konventionens anda. Detta resulterade i att lagen år 1997, ändrades på vissa punkter. Det kom därmed att ställas högre krav än tidigare på svenska myndigheter att följa konventionens bestämmelser.

Lagändringarna medförde bl.a. att en portalparagraf infördes. Enligt 1 kap. 1 § UtlL ska barnets bästa alltid beaktas i alla ärenden som berör det. Ytterligare en paragraf som infördes var 11 kap. 1 a § UtlL. Denna stadgar att barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska ha rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet.

Sedan lagändringarna trädde i kraft har nu ganska lång tid förflutit. Med denna studie vill jag att försöka klargöra hur de nya bestämmelserna om barnets bästa och barnets rätt att få komma till tals, med barnkonventionen som förebild har kommit att genomsyras i tillämpningen av UtlL. Först och främst kommer jag att undersöka hur bestämmelserna tillämpas av Migrationsverket i asylärenden som berör barnfamiljer. Min främsta uppgift är att ta reda på om Migrationsverkets utredningar och beslut verkligen lever upp till de krav som ställs enligt lagstiftningen.

¹ Prop. 1989/90:107 s. 28.

1.1 Syfte och avgränsning

Föreliggande rättsvetenskapliga studie syftar till att undersöka hur barn i familj som kommer till Sverige beaktas i asylprocessen. Mer precist vill jag klargöra om principen om barnets bästa och barns rätt att få komma till tals verkligen tillgodoses i ärenden som Migrationsverket som första instans handhar. En viktig del av studien är att undersöka om barnets bästa redovisas på ett tillfredställande sätt i de beslut som fattas av Migrationsverket.

Undersökningen görs mot bakgrund av UtIL och barnkonventionens bestämmelser. Studien innefattar en empirisk undersökning av sammanlagt 22 beslut fattade av Migrationsverket samt intervjuer med handläggare och beslutsfattare.

Jag har valt att begränsa denna studie till barn som söker asyl tillsammans med sina föräldrar eftersom jag anser att dessa barn ofta befinner sig i en svår situation och då de inte alltid uppmärksammas på samma sätt som ensamkommande barn.

1.2 Metod

Denna studie genomförs först och främst med rättsvetenskaplig metod där jag som underlag för min undersökning har studerat de delar av den svenska UtIL och dess förarbeten som särskilt berör barn i asylprocessen. Eftersom de frågor som jag berör grundar sig på barnkonventionens bestämmelser behandlar jag även delar av denna. Jag har även använt mig av annan aktuell litteratur som berör detta ämne. Med detta underlag vill jag ge en bakgrundsbild till hur lagstiftningen är utformad samt belysa eventuella oklarheter.

Vidare har jag granskat 22 asylärenden som berör asylsökande barnfamiljer, fattade av Migrationsverket i Boden samt av enhet 3 och 4 i Solna. Alla granskade ärenden avgjordes mellan 1 juni till den 31 december 2002. Av sekretesskäl kan jag inte ange beteckningen på de granskade ärendena. För att ändå kunna ge någon form av referens har jag i det aktuella avsnittet numrerat besluten från 1-22.

För att få ytterligare inblick i praxis, har jag som ett komplement utfört intervjuer med beslutsfattare och asylhandläggare på Migrationsverket i Boden samt asylenhet 2 i Solna.

Jag vill nämna att det inte har varit helt enkelt att ta del av myndighetens beslut eftersom i princip alla beslut som är fattade är sekretessbelagda. Jag inser därför min begränsning att denna studie inte helt tydligt kan ge en klar och trovärdig bild av den faktiska tillämpningen. Jag hoppas ändå att den ska kunna ge en god inblick i ämnet.

2. Barnkonventionen

2.1 Ratificering av barnkonventionen

Redan år 1924 antog Nationernas förbund (NF) en deklaration med fem huvudprinciper om barns skydd och välfärd. Vidare antog FN 1959 en deklaration, som innehöll tio principer, för att ytterligare förstärka barnets rättigheter. Dessa deklarationer fick emellertid begränsad genomslagskraft, eftersom de inte var juridiskt bindande och inte uppdrog åt något enskilt organ att övervaka att deklarationerna efterlevdes.²

År 1979 väcktes tanken att skapa ett folkrättsligt bindande dokument för barnets rättigheter. Under tio år pågick arbetet med barnkonventionen innan den till slut antogs av FN:s generalförsamling år 1989. Den trädde i kraft den 2 september 1990.³ Sverige ratificerade konventionen i juni 1990 utan att reservera sig på någon punkt.

Barnkonventionen omfattar en lång rad rättigheter. Utgångspunkten är att barns autonomi är begränsad och att barn därför har rätt att åtnjuta ett särskilt skydd.⁴ Barnkonventionen anger ett nytt perspektiv på barnet som en självständig individ med egna rättigheter. Konventionen ger uttryck för att barndomen är värdefull i sig och att barnen är en utsatt grupp i samhället med särskilda behov av omvårdnad och skydd, vilket även innefattar ett rättsligt skydd. Barnkonventionen utgår alltså från ett barnperspektiv som innebär att man ska ställa krav på att barn och unga ska behandlas som mer sårbara än vuxna, med tillgång till särskilt skydd och stöd, men på samma gång ses som resursstarka och kompetenta individer som har rätt att vara delaktiga i alla beslut som rör dem.⁵

I barnkonventionens artikel 1 stadgas att med barn avses varje människa under 18 år. En reservation finns dock med hänvisning till nationell rätt. Om barnet enligt tillämplig lag blir myndigt före 18 års ålder så upphör den legala barndomen vid denna ålder.⁶ Denna definition hindrar emellertid inte att en stat har olika åldersgränser så att barn med stigande ålder successivt kan föras in i vuxenlivet.⁷ I Sverige är myndighetsåldern 18 år.⁸ En svensk medborgare som är yngre än 18 år är således definitionsmässigt barn i barnkonventionens mening. Andra åldersgränser som finns i Sverige är i enlighet med andan i barnkonventionen som innebär ökat ansvar i takt med stigande ålder och fortlöpande utveckling.⁹

Då konventionen utarbetades fördes det många diskussioner kring definitionen av barn. Det ifrågasattes bl.a. om det var nödvändigt att ha med en åldersgräns eller om det var tillräckligt att hänvisa till varje enskild stats myndighetsålder. Det man till slut kom fram till var att den allmänna meningen trots allt var att barnet upp till 18 års ålder skulle tillförsäkras de rättigheter och åtnjuta det skydd som konventionen skulle ge.¹⁰ En annan fråga som diskuterades i arbetsgruppen var den nedre åldersgränsen. Resultatet blev att ordalydelsen i artikel lämnades öppen. Anledningen var att arbetsgruppen ville undvika att ta ställning i fråga om abort och sammanhängande frågor vilket skulle kunna försvåra en bred anslutning till konventionen.¹¹ I stället ser andra bestämmelser i konventionen till det ofödda barnets rättigheter.¹²

² SOU 1997:116 s. 53.

³ A.a. s. 52.

⁴ barnkonventionens inledning 4, 8 och 9 st.

⁵ BO 2001 s. 13.

⁶ Artikel 1 barnkonventionen.

⁷ SOU 1997:116 s. 61 f.

⁸ A.a. s. 63.

⁹ A.a. s. 64.

¹⁰ A.a. s. 61.

¹¹ A.a. s. 62.

¹² Se t.ex. artikel 24, som innebär en skyldighet för staterna att säkerställa tillfredsställande mödravård.

Alltsedan ratificeringen av barnkonventionen har en diskussion förts om att införliva konventionen i svensk rätt genom s.k. inkorporering, d.v.s. göra konventionen till svensk lag. Riksdagen avvisade i ett beslut hösten 1995, förslaget om inkorporering. Eftersom Sverige redan ansågs ha en så pass omfattande barnrättslig lagstiftning ansågs barnkonventionen inte vara lämplig att införlivas genom inkorporering av den anledningen att konventionens text inte till alla delar är skriven på ett sådant sätt att den rättsligt kan tillämpas enligt sin ordalydelse. Dessutom är förarbetena till konventionen ofullständiga. Även andra argument talade emot inkorporering. Det faktum att barnkonventionen har kunnat ratificeras av nästan alla världens stater, är ett argument som talar emot inkorporering, eftersom ett sådant dokument av naturliga skäl innehåller formuleringar, som måste ges en egen tolkning efter förhållandet i varje enskilt land.¹³ Riksdagen uttalade däremot att regeringen borde låta göra en översyn av om svensk lagstiftning och praxis stämde överens med barnkonventionens bestämmelser.¹⁴

År 1996 beslutade regeringen att tillkalla en parlamentarisk kommitté, för att klarlägga hur barnkonventionens anda och innebörd kom till uttryck i lagstiftning och praxis. Kommittén antog namnet Barnkommittén. Kommitténs uppgift var även att skapa större klarhet i begreppet barnets bästa, i barnkonventionen och i svensk rätt, samt att analysera eventuella målkonflikter. Dessutom skulle kommittén behandla frågan om barns ställning i ärenden enligt UtL.¹⁵

I augusti 1997, avlämnade kommittén ett betänkande *Barnets bästa i främsta rummet* (SOU 1997:116). Av betänkandet framgår att övervägande skäl talade emot att inkorporera barnkonventionen. Barnkonventionen ansågs innehålla allt för många relativt vaga formuleringar som kunde vara direkt svåra att tolka av en domstol eller myndighet. Av denna anledning har man i stället valt att använda sig av transformeringsmetoden vilket innebär att de delar som saknar motsvarighet i svensk rätt successivt arbetats in i svensk lagstiftning genom att lagtexten skrivits om. Delar av barnkonventionen är alltså numera svensk lag.¹⁶

Fördelen med transformeringsmetoden är att konventionen på så vis kan föras in i det svenska rättssystemet på ett sätt som är välkänt för svenska domstolar och myndigheter. Lagen kan då även föregås med förarbeten, där man anger syftet med konventionen och dess bestämmelser. En annan viktig fördel med transformeringsmetoden är att man har möjlighet att ändra lagen om rättsutvecklingen visar sig avvika från vad som var syftet.¹⁷

Det viktiga är emellertid staternas vilja att rätta sig efter konventionens bestämmelser. Genomförandet av barnkonventionen är ett politiskt ansvar för staten, inte bara för regeringen och riksdagen utan för alla myndigheter och offentliga organ. Barnkonventionen är idag en konvention med nästintill universellt stöd. Av konventionen framgår att ett lands myndigheter har ett ansvar för alla barn vars situation de har inflytande över. Förutom barn som är medborgare i staten omfattar även statens ansvar asylsökande barn. Även barn som vistas illegalt i landet har rätt till visst skydd.¹⁸ Barnkonventionen är därmed folkrättsligt bindande för oss.¹⁹

För övervakning av konventionens efterlevnad har det av FN upprättats en kommitté för barnets rättigheter. Kommittén har som uppdrag att sammanställa rapporter om sin verksamhet (artikel 44) och att ge rekommendationer för den fortsatta utvecklingen mot bakgrund av staternas rapporter rörande implementeringen av konventionen (artikel 45).

¹³ SOU 1997:116 s. 114.

¹⁴ A.a. s. 15.

¹⁵ SOU 1997:152 s. 67.

¹⁶ SOU 1997:116 s. 113.

¹⁷ A.a. s. 113.

¹⁸ A.a. s. 68 f.

¹⁹ Prop. 1989/90:107 s. 27 f.

För att underlätta tolkningen av barnkonventionen har FN:s kommitté för barnets rättigheter även identifierat fyra huvudprinciper i konventionen: att varje barn, utan undantag, har rätt att få del av sina rättigheter (artikel 2), att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn (artikel 3), att inte bara deras överlevnad utan också utveckling ska säkerställas till det yttersta av samhällets förmåga (artikel 6), samt att deras åsikter ska få komma fram och visas respekt (artikel 12). Artiklarna relaterar till varandra och tillsammans formar de en attityd till barn, som man skulle kunna kalla konventionens barnsyn. De rättigheter som räknas upp i konventionen är dock inte av den karaktären att de direkt berör barns rättshandlingsförmåga. Detta innebär att om ingen närmare beskrivning ges av barnens rättshandlingsförmåga, så blir de nationella rättsordningar gällande.²⁰

En viktig del i genomförandet av barnkonventionen är att se till att dess bestämmelser får genomslag i den svenska lagstiftningen. Varken konventionen eller FN-kommittén anger *hur* bestämmelserna ska införlivas. Detta får avgöras av varje enskild stat med utgångspunkt i sin rättstradition och sitt rättsliga system som grund. Det viktiga är *att* det sker.

Enligt de synpunkter som FN-kommittén har framfört framkommer att de anser det vara önskvärt att alla personer som ska fatta beslut om barn utbildas om barnkonventionens anda och innebörd. I kommentaren över den svenska rapporten uttalade kommittén bl.a. att utbildning är ett grundläggande krav för att barnkonventionens anda och principer ska få ordentligt genomslag. Syftet med en sådan utbildning ska vara att skapa förståelse och insikt i själva idén med barnkonventionen. Styrkan i konventionen är att den står för respekt för barn och att den för in ett barnperspektiv som ska genomsyra all verksamhet och alla beslut som rör barn. Kommittén menar att om man inte förstår andan och innebörden av barnkonventionen är risken stor att man fattar beslut som inte står i överensstämmelse med dess anda.²¹

²⁰ www.migrationsverket.se (Migrationsverkets rapport "Barn i utlänningsärenden" februari 2001).

²¹ SOU 1997:116 s. 90.

2.2 Barnkonventionens artikel 3

En av grundpelarna i barnkonventionen är principen om barnets bästa. Principen finns stadgad i artikel 3. Artikel 3 är en portalbestämmelse och innebär att barnperspektivet ska genomsyra allt arbete som rör barn även då det finns motstående intressen. I artikel 3:1 stadgas:

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.”

Många asylärenden innebär att beslutsfattaren måste ta ställning i olika slags intressekonflikter. Ofta kan besluten vara mycket komplicerade och svåra att fatta, speciellt när ärendet berör barn. Kravet att beakta barnets bästa är emellertid inte absolut. Barnets bästa kan komma att hamna i konflikt med andra viktiga intressen såsom säkerhetspolitiska och invandrarpolitiska, vilket kan leda till att åtgärder som i och för sig inte är förenliga med barnets bästa ändå måste godtas. Ofta handlar det även om samhällsekonomiska resurser. Konventionen kräver emellertid att beslutande myndighet, i fall då man låter andra intressen väga tyngre, kan visa att en sammanvägning av relevanta intressen i det enskilda fallet, noggrant har utförts.²²

Barnkonventionen ger inte någon direkt vägledning för hur tungt barnets bästa ska väga i beslut som i första hand rör föräldrarna men som också drabbar barnet eller i situationer där samhällsintressen skulle stå emot det enskilda barnets bästa. Barnkonventionen överlämnar till staterna att i dessa situationer göra avvägningen. Den stadgar dock att barnets bästa ska vara en tungt vägande faktor i bedömningen. Utifrån den allmänt erkända rättsprincipen att varje stat har rätt att avgöra vilka personer som ska tillåtas uppehålla sig på dess territorium, måste t.ex. avvisning av en familj med barn kunna beslutas och genomföras även om det objektivt sett hade varit bäst för barnet att få stanna här.²³

Vid en jämförelse med andra internationella instrument som omfattar skydd av barnets bästa, är barnkonventionens artikel 3 vagt formulerad. I andra dokument fastslås det att barnets bästa ska vara den viktigaste principen.²⁴ Enligt barnkonventionens engelska originaltext ska barnets bästa vara ”a primary consideration”, inte ”the primary consideration”. Anledningen till att man valde en obestämd artikel ”a”, i stället för bestämd, ”the”, var att man med denna formulering kunde säkerställa en flexibilitet, som skulle göra det möjligt att i vissa situationer väga barnets intresse mot andra intressen.²⁵ Om man jämför formuleringen med den svenska översättningen ”barnets bästa ... i det främsta rummet” ser man att den till synes inte motsvarar originaltextens ordalydelse. Enligt förarbetena framgår dock att en avvägning mellan barnets bästa och andra intressen ändå ska göras.²⁶ Kravet att beakta barnets bästa är, som den språkliga utformningen i såväl den engelska grundtexten som den svenska översättningen visar, alltså inte absolut.²⁷

Vad som är att betrakta som barnets bästa går inte i sig att utläsa av barnkonventionens artikel 3. Konventionen kan emellertid som en helhet, ge vägledning för vad som anses vara barnets bästa. Principen kan härledas ur två grundläggande tankar som båda har satt sina spår i konventionen: Att barn har fullt och lika människovärde och att barn är sårbara och behöver särskilt stöd och skydd.²⁸

²² A.a. s. 22.

²³ SOU 1995:75 s. 232.

²⁴ Se t.ex. 1959 års deklaration om barnets rättigheter.

²⁵ SOU 1996:115 s. 35.

²⁶ Schiratzki s. 55.

²⁷ SOU 1995:75 s. 232.

²⁸ SOU 1997:116 s. 125.

2.3 Barnkonventionens artikel 12

Rätten att fritt uttrycka sina åsikter och att bli hörd är den fjärde av barnkonventionens grundläggande principer. Artikel 12 i konventionen lyder:

”1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

Artikeln innefattar en rätt för barnet att få komma till tals i ärenden som berör det. FN-kommittén har vid flera tillfällen betonat att förverkligandet av artikel 12 är absolut och inte får vara beroende av ekonomiska resurser.²⁹

Artikeln består av två delar; dels en allmän rätt att komma till tals i alla frågor som rör barnet, dels en särskild rätt att höras i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet. Bestämmelsen syftar inte till att ge barnet någon rätt till självbestämmande, men väl till medbestämmande. Artikeln understryker även barnets status som en individ med egna känslor och åsikter. Det finns enligt konventionen ingen nedre gräns för vilken ålder barnet ska ha för att tillförsäkras denna rättighet utan detta får göras utifrån en bedömning av det berörda barnets ålder och mognad. Rätten ska tillförsäkras det barn som ”är i stånd att bilda egna åsikter” även om barnet ännu inte har uppnått den mognad att barnet kan uttrycka sina åsikter i tal. FN-kommittén har betonat att även mycket små barn kan ha åsikter och att det är myndigheternas ansvar att utveckla metoder för att även dessa barn ska kunna höras.³⁰ Det ställs alltså inget krav på att barnet ska ha uppnått sådan ålder att det kan kommunicera på vuxnas vis. Rätten att uttrycka sina åsikter och att bli hörd ska tillfalla alla barn utan diskriminering. Trots att ett barn har funktionshinder, så får detta inte hindra barnet att få sin rätt erkänd.³¹ FN-kommittén menar att barn som inte kan uttrycka sig verbalt kan bli hörda på andra sätt, exempelvis genom olika medier, tekniska hjälpmedel eller genom konstnärligt skapande.³²

Artikel 12 föreskriver att barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad. Konventionen reglerar inte på vilket sätt barnet ska höras utan lämnar denna bedömning åt varje enskild myndighet. Staten har alltså själv möjlighet att avgöra om barnet ska höras direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ. Detta ska ske på ett sätt som är lämpligt enligt den nationella lagstiftningens procedurregler. Det som artikeln däremot fastslår är att barnet *ska* ha rätt att höras.³³

Enligt den andra punkten i artikel 12 ska barnet beredas möjlighet att höras i alla domstols och administrativa förfaranden som berör barnet. Från början var det tänkt att denna formulering skulle vara en del av artikel 3, men den flyttades senare över till artikel 12 eftersom den handlar om barnets rätt att delta. Utifrån detta kan man se att artiklarna har en stark koppling till varandra. FN-kommittén har flera gånger uttryckt att barnets bästa är att tala med barnet själv och att åtgärder till barnets bästa är sådana åtgärder där barnet själv deltar.³⁴

²⁹ A.a. s. 174.

³⁰ A.a. s. 174.

³¹ A.a. s. 174.

³² A.a. s. 175.

³³ A.a. s. 177.

³⁴ A.a. s. 177.

3. Barnets bästa i svensk lagstiftning

3.1 Portalparagrafen

År 1997 infördes ändringar i utlänningslagen (1989:529). Bl.a. tillfördes en portalparagraf där det framgår av 1 kap. 1 § 2 st. 2 m. UtIL:

”I fall som rör ett barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver.”

Anledningen till lagändringen var att regeringen inte ansåg att UtIL överensstämde med barnkonventionens krav. Regeringen ansåg visserligen att hänsyn redan togs till barnens bästa i utlänningsärenden men de ansåg emellertid att lagen borde förtydligas. Bestämmelsen utformades i enlighet med det förslag som lades fram av Lagrådet.³⁵

Lagrådet var till en början tveksamt till den praktiska betydelsen av en så allmänt hållen regel som den i 1 kap. 1 § UtIL. Det ansågs emellertid inte opåkallat att en s.k. portalparagraf i UtIL skulle erinra om att lagen ska tillämpas med särskilt beaktande av artikel 3 i barnkonventionen. När portalparagrafen om barnets bästa infördes i UtIL, betonades i förarbetena, att utgångspunkten om barnets bästa, generellt inte skulle kunna ta över det svenska samhällets behov av en reglerad invandring. Men det betonades samtidigt att det fanns ett starkt samhällsintresse av att UtIL tillämpades på ett humant sätt.³⁶

Många barn som kommer från krigsdrabbade länder kan i varje fall på kort sikt få det bättre här i Sverige. Detsamma gäller ett allvarligt sjukt eller handikappat barn som inte har möjlighet att få behandling i sitt hemland. Mot barnets primära intresse måste emellertid vägas det förhållande att anhöriga, som saknar giltigt skäl för uppehållstillstånd vid ett bifall till barnets ansökan då ges möjlighet att stanna kvar i Sverige enligt reglerna om anhöriginvandring. Ett beviljat uppehållstillstånd för ett barn kan även medföra ekonomiska konsekvenser. I dessa fall, med beaktande av den skyldigheten att förhindra familjesplittring anses det inte att det övergripande intresset att reglera invandringen borde ge vika för att tillgodose barnets bästa och därmed låta föräldrarna stanna.³⁷ En enskild bedömning måste dock givetvis göras från fall till fall.

En gemensam ståndpunkt är att barnets bästa inte ska ges en så långtgående innebörd att det nästan blir ett eget kriterium för uppehållstillstånd att vara barn.³⁸ Detta skulle innebära att barn utnyttjas då familjer söker uppehållstillstånd i Sverige utan att ha tillräckliga skäl. Barn skulle då få bära en allt för stor börda och ett ansvar som inte kan anses vara förenligt med barnets bästa.³⁹ I förarbetena betonades dock att portalbestämmelsen om barnets bästa i UtIL ska få en stark och meningsfull innebörd.⁴⁰

Portalparagrafen anger inte på vilka grunder uppehållstillstånd ska ges, utan erinrar endast om att artikel 3 i barnkonventionen särskilt ska beaktas.

³⁵ Prop. 1996/97:25 s. 284.

³⁶ Prop. 1999/2000:43 s. 247 f.

³⁷ SOU 1995:75 s. 238.

³⁸ Prop. 1996/97:25 s. 247.

³⁹ A.a. s. 247.

⁴⁰ A.a. s. 248.

3.2 Barnets rätt att komma till tals

En viktig paragraf som aktualiseras är även bestämmelsen om barnets rätt att komma till tals, som infördes parallellt med portalparagrafen om barnets bästa, år 1997. I 11 kap. 1 a § UtIL stadgas:

”Vid bedömningen av frågor om tillstånd enligt denna lag skall det, om det inte är olämpligt, klarläggas vad barn som berörs av ett beslut i ärendet har att anföra och det ska tas den hänsyn till det anförda som barnets ålder och mognad motiverar.”

Före år 1997 existerade inga särskilda bestämmelser i utlänningslagstiftningen om hur barn skulle höras i asylärenden. Därav var praxis mycket varierande på detta område.⁴¹ Av hänsyn till olika konventioner, såsom EU:s resolution om minimigarantier vid handläggning av asylärenden och av rent utredningsmässiga skäl, ansåg man att det fanns ett stort behov av en särskild reglering i UtIL om barnets rätt att komma till tals.

Bestämmelsen har utformats med utgångspunkt i barnkonventionens artikel 12. Paragrafens formulering om klarläggande av vad barnet har att anföra är emellertid mer vittsyftande än artikeln som begränsar sig till barnets åsikter.⁴² I paragrafen har det dessutom lagts till att barnet inte ska höras om det är olämpligt. Detta tillägg har inte motiverats i förarbetena mer än att det framgår att så exempelvis kan vara fallet om det rör sig om ett litet barn eller om barnets psykiska hälsa talar emot att barnet hörs.⁴³ Som jag tidigare nämnde är alla barnkonventionens artiklar relativt vagt formulerade vilket förmodligen grundar sig i att konventionen stöds av nästan alla världens stater. Tillägget till paragrafen har förmodligen tillkommit som ett förtydligande av bestämmelsens innebörd.

Den som utreder ett asylärende är inte skyldig att i varje ärende höra barnet, men är däremot skyldig att ge barnet möjlighet att uttrycka sina åsikter om han eller hon vill det. Det är viktigt att barnet inte känner sig tvingad att ge information eftersom det istället kan leda till intressekonflikter med föräldrarna.⁴⁴ Barnet kan ofta hamna i en utsatt situation med trycket från föräldrar och sig själv att understödja föräldrarnas berättelse som stöd för att familjen ska beviljas uppehållstillstånd. Regeln är endast till för att barnet ska få en möjlighet att påverka sin egen situation.⁴⁵

Enligt förarbetena till paragrafen godkänns möjligheten att låta föräldrarna företräda barnet, under förutsättning att man är övertygad så långt som möjligt, att det är barnets åsikt som kommer till uttryck. Om det finns anledning att tro att föräldrarna inte klarar av att framföra barnets åsikt, ska föräldrarna inte ges möjlighet att företräda barnet. Vidare får det avgöras från fall till fall om föräldrarna bör vara närvarande eller inte under samtalet med barnet.⁴⁶

Det finns ett nära samband mellan artikel 12 och artikel 3 i barnkonventionen, därmed även mellan 11 kap. 1 a § och portalparagrafen 1 kap. 1 § UtIL. Alla beslut som fattas ska utgå från vad som är bäst för barnet. Detta betyder att barnets synpunkter enligt 11 kap. 1 a § ska tillmätas stor betydelse. Barnets rätt att komma till tals betyder inte att det endast är barnets åsikt om vad som är dess bästa ska vara utslagsgivande. En sammanvägning av barnets åsikter (ett subjektivt perspektiv) i kombination med det man vet genom kunskap och erfarenhet (ett objektivt perspektiv) om vad som är barnets bästa måste ses som det allra bästa underlaget för en individuell bedömning av vad som är det berörda barnets bästa.⁴⁷

⁴¹ A.a. s. 262.

⁴² Wikrén & Sandesjö s. 395.

⁴³ Prop. 1996/97:25 s. 298.

⁴⁴ SOU 1996:115 s. 65.

⁴⁵ Prop 1996/97:25 s. 263.

⁴⁶ A.a. s. 262.

⁴⁷ SOU 1997:116 s. 134.

Av de riktlinjer som framgår av Migrationsverkets handböcker ska i fall då ärenden berör barn, föräldrarna alltid ha det yttersta ansvaret. Om föräldrarna inte vill att barnet ska höras bör man inte kräva detta. Migrationsverkets princip är dock att barnen alltid bör komma till tals.⁴⁸

3.3 Skäl för uppehållstillstånd

Ett barns rätt till uppehållstillstånd ska prövas på samma sätt som en vuxens. Barn kan ha egna skäl till uppehållstillstånd som skyddsbehövande. Utgångspunkten är att en utlänning som vistas i Sverige längre tid än tre månader ska beviljas ett permanent eller tidsbegränsat uppehållstillstånd. Ibland kan ett asylärende emellertid ta längre tid på grund av olika omständigheter. Handläggningen påverkas bl.a. av hur många asylsökande som har kommit den senaste tiden och hur komplicerade deras ärenden är.⁴⁹

Migrationsverket prövar varje ansökan för sig. Om skälen för asyl inte anses vara tillräckliga beslutas om avvisning. Den asylsökande kan då antingen acceptera beslutet och resa tillbaka till sitt hemland eller överklaga beslutet till Utlänningsnämnden. De allra flesta som får nej av Migrationsverket överklagar beslutet. Detta innebär en ny väntan. Många kan få vänta sammanlagt mellan ett och två år innan deras ärenden avgjorts slutgiltigt.

I första hand blir principen om barnets bästa aktuell när det föreligger humanitära skäl för uppehållstillstånd. Portalparagrafen om barnets bästa är emellertid inte en faktor som påverkar bedömningen av ett barns skäl för asyl som flykting.⁵⁰

Enligt 2 kap. 4 § 5 p. UtlL får en utlänning beviljas uppehållstillstånd om denna av humanitära skäl bör få stanna kvar i Sverige. Utlänningen måste då göra sannolikt att de skäl som uppställs för uppehållstillstånd är uppfyllda. I praxis är man generellt sett restriktiv när det gäller att bevilja uppehållstillstånd av humanitära skäl. Det krävs för att få uppehållstillstånd, vilket ofta görs tidsbegränsade t.ex. en livshotande sjukdom och för vilken adekvat vård inte kan beredas i hemlandet. Begreppet är emellertid i allra högsta grad individrelaterat och man kan inte komma längre än att konstatera att vissa förhållanden utgör skäl av sådan tyngd att uppehållstillstånd bör ges. När ärendet berör barn sätts kraven något lägre även om bedömningen även här sker mycket restriktivt. Förhållanden som då kan medföra att uppehållstillstånd beviljas på grund av humanitära skäl är t.ex. sjukdom och handikapp, om de på ett livsavgörande sätt kan påverka barnets utveckling om barnet sänds tillbaka eller om sjukdomen har utvecklats efter inresan i Sverige. Ett annat exempel är då barn drabbas av psykiska problem då fråga uppkommer om att bryta en lång vistelse i Sverige.⁵¹ Lång vistelsetid i Sverige i kombination med förhållandena i hemlandet är ytterligare ett exempel. Långa handläggningstider är ett av de allvarligaste problemen i svensk utlänningsrätt.⁵²

Det är en lång rad faktorer som rör det enskilda barnet som ska vägas in i bedömningen. Enligt Barnkommittén, bör först och främst barnets asylskäl utredas och bedömas. Ett barn som anses vara i behov av skydd har rätt till asyl. Barnets behov av omvårdnad och hälsa är en annan faktor.⁵³

⁴⁸ www.migrationsverket.se 2003-12-01.

⁴⁹ A.a. 2003-12-01.

⁵⁰ Schiratzki s. 70.

⁵¹ A.a. s. 84 f.

⁵² A.a. s. 86 f.

⁵³ SOU 1996:115 s. 44.

Den viktigaste aspekten av barnets bästa, som även anses vara den viktigaste inom andra rättsområden är barnets behov av sina föräldrar. I regel innebär det att barnets bästa inte tillgodoses om ett beslut innebär att barnet måste separeras från sina föräldrar.

I barnkonventionens artikel 9 stadgas att stater ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, om det inte anses vara nödvändigt för barnets bästa. Föräldrarnas förmåga att emotionellt stödja sina barn av avgörande betydelse för barnet. Om föräldrarna inte kan ge barnet den omsorg det behöver försvinner stabiliteten i barnets tillvaro.⁵⁴ En annan faktor som beaktas är barnets behov av framtida utveckling. Det är föräldrarna som ytterst anses garantera denna framtid. Den sista och kanske svåraste faktorn som ska vägas in är barnets anknytning till Sverige. Tiden som barnet vistas i Sverige har betydelse för anknytningen, den är emellertid inte en ensam avgörande faktor.

En situation, där en konflikt mellan hänsynen till ett barns bästa och ett övergripande, nationellt intresse kan bli särskilt uttalat, uppstår när det finns ett lagakraftvunnet utvisningsbeslut, men föräldrarna illegalt håller sig och sina barn undan verkställighet för att söka nytt tillstånd som tidigare vägrats dem. En del barn lever under flera år gömda utan att ha någon normal kontakt med det svenska samhället. Ofta anses det i dessa fall att någon starkare anknytning till landet inte uppkommit trots att de uppehållit sig i landet under en lång tid.⁵⁵

Möjligheten att ta barn i förvar är idag mycket begränsad. Den tidigare möjligheten att ta barn i förvar i samband med verkställighet av beslut om utvisning kritiserades hårt av bl.a. FN:s barnkommitté.⁵⁶ Av denna anledning ändrades UtIL så att barn nu endast kan tas i förvar som ett allra sista alternativ och då under en begränsad tidsperiod och tillsammans med en vårdnadshavare (6:3-4 UtIL). Det måste alltså finnas en uppenbar risk för att barnet annars skulle hålla sig undan och äventyra verkställighet av ett avvisningsbeslut som inte bör bli fördröjt. Även då tidigare verkställighetsförsök misslyckats får ett barn tas i förvar. Då möjligheterna att ta barn i förvar är begränsade innebär det att barnfamiljer som fått avslag och inte anser sig kunna återvända till sitt hemland har möjlighet att hålla sig gömda, illegalt i Sverige. Detta ger i sin tur ökade möjligheter för familjen att få bifall på en ny ansökan om det senare skulle visa sig att en utvisning skulle strida mot humanitetens krav. Men det kan även innebära ett skäl mot uppehållstillstånd att familjen hållit sig gömd. Avslagsbesluten motiveras då ofta med hänvisning till förarbetena, där det framgår att barn generellt inte kan sägas att barn skadas allvarligt av att återvända till hemlandet med sina föräldrar.⁵⁷

I sammanhanget är det av stort intresse i vilken utsträckning myndigheterna måste motivera sina beslut. Barnens situation har särskilt uppmärksamats i de förordningar som utfärdats om tillämpningen av UtIL som regeringen meddelat. Före 1989 var barnpraxis att familjer med barn under 17 år som vistats i Sverige i minst ett år efter det att ansökan gjorts, fick stanna i Sverige om särskilda skäl inte talade däremot.⁵⁸ Den 1 januari 1992 ersattes denna barnpraxis av den s.k. tretermensregeln. Denna innebar att om det i en familj fanns barn som gått minst tre terminer i svensk skola eller förskola fick familjen beviljas uppehållstillstånd. Regeln upphörde dock att gälla fr.o.m. oktober 1992.⁵⁹ Ytterligare fyra förordningar har meddelats sen UtIL trädde i kraft. Dessa förordningarna har emellertid fått kritik.⁶⁰ Det har hävdats att förordningarna förstärkt intrycket av hasardartad tillståndsprövning. Med hänvisning till barnets bästa, utgör lång tid i Sverige fortfarande skäl för att bevilja utländska barnfamiljer uppehållstillstånd på humanitär grund.

⁵⁴ A.a. s. 44.

⁵⁵ Schirazki s. 88.

⁵⁶ SOU 1996:115 s. 102 f.

⁵⁷ Prop. 1996/97:25 s. 249.

⁵⁸ Schirazki s. 86.

⁵⁹ SOU 1994:54 s. 58.

⁶⁰ Prop. 1996/97:25 s. 253.

För att barnets anknytning till Sverige ska läggas till grund för uppehållstillstånd på humanitär grund krävs numer att familjerna vistats betydligt längre tid än vad som stadgades i förordningarna. Enligt praxisbildande beslut krävs för att barnets anknytning till Sverige ska läggas till grund för uppehållstillstånd av humanitära skäl, minst fyra års vistelse i landet.⁶¹

Anknytningen till en kultur är en annan aspekt som är en mycket individuell bedömning. Även barnets ålder har betydelse. Yngre barn som är mer bundna till sina föräldrar anses binda sig till en kultur vid ett senare skede medan barn som börjat skolan anpassar sig snabbare till den nya kulturen genom kontakter med lärare och kompisar.⁶²

Vid ett beslutstagande måste det alltid ske en avvägning mellan följder som kan vara både positiva och negativa för barnet. Ett beslut om uppehållstillstånd kan anses vara det bästa på kort sikt medan det på lång sikt i stället kan skada barnet.⁶³

⁶¹ Schiratzki s. 88.

⁶² SOU 1996:115 s. 45.

⁶³ A.a. s. 45.

4. Tolkning av barnets bästa

Uttrycket ”barnets bästa” i artikel 3 är barnkonventionens mest centrala begrepp. Begreppet är även sedan länge utgångspunkten i de svenska lagregler som nära berör barn och ungdomar. Tidigare var den svenska lagstiftningen emellertid inte uppbyggd enligt principen att barnet hade rättigheter, utan utifrån föräldrarnas rätt och myndigheternas förpliktelser gentemot barnet. Sedan 1980-talet har perspektivet förändrats. Idag stadgas det i ett antal författningar, både civilrättsliga och offentlighetsrättsliga, att barnets bästa ska beaktas.

Trots att principen om barnets bästa återfinns i en rad lagar så är barnets bästa inte en rättsregel av traditionell betydelse. Barnets bästa ska nämligen ses som ett öppet koncept. En klar definition av vad som avses med barnets bästa finns därmed inte. Vid en bedömning av vad som är bäst för det enskilda barnet ska man ta hänsyn till det aktuella samhällets kulturella och moraliska värderingar, vilket inte tillmäts relevans på samma sätt med sedvanliga rättsregler. Ett grundläggande element när man tolkar innebörden i barnets bästa måste även vara respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Vid en rättslig bedömning av barnets bästa, ska alla aspekter av barnets situation beaktas. Den bästa, möjliga lösningen för barnet ska eftersträvas i varje enskilt fall.⁶⁴

Det faktum att barnets bästa är ett öppet koncept som saknar ett bestämt innehåll innebär att tillämparen kan göra en friare bedömning utan att avgöra om något är rätt eller fel som görs enligt traditionell rättstillämpning. Det finns dock vissa bestämda tolkningar av vad som är barnets bästa. Ett exempel är att det anses vara ett barns bästa att vara med sina föräldrar. Fördelen med att använda sig av presumtioner för vad som ska förstås med barnets bästa är att det minskar risken för att rättssäkerhetskriteriet äventyras. Nackdelen kan dock vara att vissa aspekter av barnets bästa kan komma att prioriteras framför andra.⁶⁵

Då barnkonventionen utarbetades diskuterades det om begreppet barnets bästa skulle preciseras för att undvika allt för fria tolkningar som inte var önskvärda. Man kom emellertid fram till att det inte var möjligt att fastställa några definitiva kriterier som skulle vara hållbara. Barnets bästa är inget statiskt begrepp. Det innebär att det varierar över tid och från ett samhälle och dess kultur till ett annat. Det varierar också från ett barn till ett annat utifrån varje barns enskilda situation.

Eftersom det inte finns några kriterier för vad som avses med barnets bästa ger begreppet utrymme för olika tolkningsmöjligheter. Ett öppet begrepp kan naturligtvis innebära risk för att varje beslutsfattare tolkar på sitt eget sätt vilket innebär att rättssäkerhetskriteriet äventyras, såsom förutsägbarhet och likhet inför lagen. Å andra sidan ger en flexibel tolkning större utrymme för det enskilda barnets behov och förutsättningar och för barnets egen åsikt.

FN:s barnkommitté har i sitt arbete efter barnkonventionens upprättande strävat efter att begränsa möjligheterna till fria tolkningar av barnets bästa. Kommittén understryker att tolkningen av barnets bästa måste stå i överensstämmelse med Barnkonventionens anda.⁶⁶

⁶⁴ Schiratzki s. 53.

⁶⁵ A.a. s. 62.

⁶⁶ A.a. s. 57.

5. Motivering av beslut

Enligt 11 kap. 3 § UtL ska bestämmelserna i 20 § förvaltningslagen (1986:223) om motivering av beslut även gälla för beslut som meddelas i ärenden enligt UtL, med vissa undantag. Alla beslut i fråga om uppehållstillstånd måste därmed vara motiverade, d.v.s. även de positiva besluten.⁶⁷

År 1972 infördes i utlänningslagstiftningen en ordning som innebar att beslut i ärenden om visering, arbetstillstånd och tidsbegränsade uppehållstillstånd inte behövde motiveras. Ordningen motiverades främst av praktiska skäl. Från och med den 1 januari 1997 har undantagen från bestämmelsen i 20 § förvaltningslagen för utlänningsärenden emellertid begränsats. Den främsta anledningen som framförts för den nya ordningen är att man ansåg att det fanns behov av att öka kvalitetskontrollen avseende beslut som tidigare inte har kunnat överklagas.⁶⁸

Numera ska alla beslut i fråga om uppehållstillstånd vara motiverade, inklusive bifallsbeslut som inte går att överklaga.⁶⁹ Regeringen framhåller att det kan förefalla naturligt att beslut som innebär att Migrationsverket beviljar permanent uppehållstillstånd inte behöver motiveras eftersom beslutet innebär att den asylsökande får bifall till sin begäran om att få stanna i Sverige. Regeringen menar dock att det finns andra aspekter som bör beaktas. En viktig aspekt är den interna praxisbildande roll som Migrationsverkets beslut om permanent uppehållstillstånd har. Eftersom Migrationsverket är en regional organisation finns det risk för att en oenhetlig praxis utvecklas.⁷⁰ Regeringen framhåller även att en vidgad besluts-motiveringsskyldighet kan leda till en kvalitetsförbättring av beslutsfattandet som sådant.⁷¹

Regeringen har lagt fram några synpunkter på hur besluten bör utformas. Rent allmänt så anser man att alla beslut som leder till permanent uppehållstillstånd bör vara utformade så att det enkelt går att urskilja på vilken grund utlänningsen har fått stanna i Sverige. Dessutom bör närmare omständigheter som konstituerar denna slutsats framgå av beslutet. Vad gäller avslagsbeslut framhåller regeringen att dessa bör vara tydliga i sak och lättbegripliga. Regeringen understryker särskilt vikten av att alla beslut som rör barn utformas så att det går att utläsa av motiveringen hur hänsynen till barnets hälsa, utveckling och barnets bästa i övrigt har beaktats. Besluten skulle då bli lättare att följa upp för att kunna se hur Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen genomförs i praxis.⁷² Enligt regeringens uppfattning är behovet av tydliga och väl underbyggda beslutsmotiveringar större i asylärenden än i många andra kategorier av förvaltningsärenden.⁷³

⁶⁷ Wikrén & Sandesjö s. 397.

⁶⁸ Prop. 1996/97:25 s. 203 f.

⁶⁹ Wikrén & Sandesjö s. 398.

⁷⁰ Prop. 1996/97:25 s. 204.

⁷¹ A.a. s. 205.

⁷² A.a. s. 206.

⁷³ Wikrén & Sandesjö s. 398.

6. Beslutande myndigheter

En ansökan om uppehållstillstånd prövas i första hand av Migrationsverket.⁷⁴ Verket fungerar som första instans i asylärenden och de ska verka för att handläggningen av ärenden enligt utlänningslagstiftningen är rättssäker och effektiv.

Tidigare kunde Migrationsverkets beslut om avvisning och utvisning överklagas till regeringen. Den 1 januari 1992, inrättades emellertid en fristående besvärsnämnd, Utlänningsnämnden, som då övertog regeringens ställning som överinstans till Migrationsverket.⁷⁵ Utlänningsnämnden fungerar dock som första instans vid prövning av ny ansökan då avvisning eller utvisning vunnit laga kraft. En ny ansökan får bifallas om den grundar sig på omständigheter som inte tidigare prövats, om utlänningsnämnden har rätt till uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande eller om det annars skulle strida mot humanitetens krav att verkställa beslutet (2:5 b UtlL). I ärenden där barn är inblandade är nya ansökningar vanliga. Av de ärenden som inkom till Utlänningsnämnden år 1998 utgjorde nya ansökningar en femtedel.⁷⁶

De ärenden som Migrationsverket och Utlänningsnämnden bedömer vara av särskild betydelse för rikets säkerhet, för allmän säkerhet eller för rikets förhållande till annan makt eller mellanfolklig organisation överlämnas till regeringen (7:11 p. 2 UtlL). Sedan 1 januari 1997, har Migrationsverkets och Utlänningsnämndens möjlighet, att överlämna ärenden till regeringen begränsats. Tanken är att regeringen så långt det är möjligt ska styra praxis genom förordningar och att möjligheten att styra genom beslut i enskilda fall ska ske endast i situationer där förordningsmetoden inte är lämplig eller möjlig.⁷⁷ Ett skäl till att i första hand använda sig av förordningsmetoden anfördes vara att det ur rättssäkerhetssynpunkt skulle öka bl.a. förutsebarheten. Ett beslut i enskilda ärenden ansågs vara mer överrumplande eftersom det inte offentliggörs på samma sätt.⁷⁸

Enligt rådande svensk rättsuppfattning har prejudikat inte någon bindande verkan utan fungerar endast vägledande. I praktiken följer emellertid lägre myndigheter regelmässigt prejudikaten.⁷⁹ Huvudansvaret för praxisbildning enligt nuvarande ordning vilar dock på Utlänningsnämnden eftersom det är ett tämligen begränsat antal ärenden som idag överlämnas till regeringen. För rättstillämpande myndigheter utgör emellertid inte bara praxisbesluten utan i synnerhet lagtext och uttalanden i olika propositioner grundvalet för beslutsfattandet. Detta gäller även vid tillämpningen om barnets bästa.⁸⁰

⁷⁴ Den 1 juli 2002, bytte Statens invandrarverk (SIV) namn till Migrationsverket. Av praktiska skäl använder jag bara Migrationsverket som benämning på verket.

⁷⁵ SOU 1997:152 s. 60.

⁷⁶ Schiratzki s. 71.

⁷⁷ Prop. 1996/97:25 s. 175 ff.

⁷⁸ A.a. s. 302.

⁷⁹ A.a. s. 157.

⁸⁰ Schiratzki s.73.

7. Utvecklingsarbete

7.1 Barnombudsmannens roll

I Sverige finns det sedan den 1 juli år 1993, en barnombudsman, BO.⁸¹ BO är en fristående myndighet underställd regeringen.⁸² Denne har till uppgift att bevaka barns och ungdomars rättigheter och intressen i Sverige samt att bevaka och främja genomförandet av barnkonventionen. Hon ska särskilt uppmärksamma att lagar och andra författningar samt deras tillämpning stämmer med Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen. Hon ska vidare hos regeringen ge förslag på författningsändringar eller andra åtgärder som behövs för att barns och ungdomars rättigheter ska tillgodoses. BO har även som uppdrag att informera om barnkonventionen. BO ska varje år senast den 1 april inlämna en rapport till regeringen.⁸³

Den 1 november 2001 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att utifrån ett helhetsperspektiv se över mottagandet av flyktingar. I det direktiv som därefter utfärdades, bestående av 13 sidor, omnämns barnens situation på endast fyra rader och då i anslutning till frågan om boendet. BO ansåg att detta utgjorde en stor brist på barnperspektivet i direktiven. BO har sedan vid ett flertal tillfällen påpekat att det finns en diskrepans mellan lagstiftningen och dess tillämpning. Denna kritik riktades emellertid inte specifikt mot UtIL utan mot alla rättsområden som berör barn.⁸⁴

Under år 2002 rapporterade Sveriges regering till FN:s barnrättskommitté. Detta gav BO anledning att ge en samlad bild av barnens situation. BO anförde då att Sverige har kommit långt i arbetet med barnkonventionen. Men hon uttryckte även att det fortfarande återstod mycket arbete. Hon anser att förbättring fortfarande krävs av barnperspektivet i allt beslutsfattande.⁸⁵

Den 1 juli 2002 trädde de lagändringar i kraft som förstärker BO:s roll. I propositionen som föregick lagen skriver regeringen bl.a. att BO ska arbeta för att alla barn och unga ska få komma till tals, bli hörda och respekterade och kunna hävda sin rätt.⁸⁶

BO anser att barnens rätt att komma till tals i praktiken inte på långa vägar tillgodoser barns rätt att komma till tals. Hon anser att lagstiftaren idag har inställningen att det saknas anledning att överhuvudtaget höra små barn eftersom de inte kan ha en självständig vilja och att de behöver hjälp från någon vuxen för att kunna ge uttryck för eventuella åsikter.⁸⁷ Hon menar att det till viss del kan bero på okunskap, och att detta ej får vara en anledning till att barnets rättigheter åsidosätts.⁸⁸ BO betonar även betydelsen av att även små barn har rätt till inflytande i asylprocessen. Hon menar att även dessa barn har åsikter och att det är beslutsfattarnas ansvar att utveckla metoder för att även små barn ska kunna höras. Självklart ska emellertid barnets åsikter sedan tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad. Hon förespråkar därför att alla samtal där barn berörs i asylprocessen ska handläggas av handläggare med särskild kompetens att tala med barn, i varje enskilt fall.⁸⁹ När ett ärende berör en barnfamilj ska denna särskilda barnhandläggare kunna komma in och sköta samtalen med barnen.

⁸¹ Barnombudsman i Sverige är för närvarande Lena Nyberg.

⁸² SOU 1997:116 s. 95.

⁸³ A.a. s. 97.

⁸⁴ BO 2003 s. 67.

⁸⁵ A.a. s. 7.

⁸⁶ A.a. s. 10.

⁸⁷ A.a. s. 110.

⁸⁸ A.a. s. 110.

⁸⁹ BO 2001 s. 83.

Samtidigt menar hon att det är viktigt att all personal som kommer i kontakt med barn i sitt arbete får ökad kompetens om de regler som rör barn samt barns behov och intressen.⁹⁰ BO anser att det finns en risk att barnet ses som ett objekt och som ett bihang till sina föräldrar, om inte barnet ges någon möjlighet att framföra sina egna åsikter.

Under år 2002 har det på uppdrag av BO, genomförts ett omfattande utbildningsprogram kring barnkonventionen för anställda inom flera olika myndigheter. Migrationsverkets personal ingick i projektet. Det huvudsakliga syftet är att öka medvetenheten om barnkonventionens grunder hos personalen, t.ex. genom att försöka finna lösningar på hur barn och deras rättigheter och deras speciella behov ska kunna tillgodoses och beaktas i beslutsprocessen. I programmet ingick bl.a. kunskap om hur man intervjuar barn. Idag har all Migrationsverkets personal fått en grundläggande utbildning om barnkonventionen där barnperspektivet är integrerat i allt arbete. Av BO:s rapport framgår dock att det fortfarande finns brister i sättet att dokumentera vad barnen har sagt i utredningar av barn i familj. BO menar att när barnens berättelse inte har tillfört något i asylärendet så är det ofta så att det inte skrivs in i beslutsmotiveringen.⁹¹

BO har möjlighet att uppmana enskilda myndigheter att lämna uppgifter om vilka åtgärder de, i den egna verksamheten, har vidtagit för att genomföra barns och ungas rättigheter enligt barnkonventionen. BO har för övrigt befogenhet att kalla till sig myndigheter, kommuner och landsting för överläggningar om hon anser det vara en nödvändig åtgärd.

Det faktum att BO har fått en central roll i arbetet med barnkonventionen innebär inte minskat ansvar för andra myndigheter. Det är varje myndighets uppgift att själv förverkliga barnkonventionen inom sitt verksamhetsområde och utifrån sina egna förutsättningar.⁹²

7.2 Barnrådet

Ett stort steg framåt i utvecklingen är det nya barnråd som Migrationsverkets generaldirektör, Barbro Holmberg nu har inrättat. Rådet är tänkt att fungera som ett forum för samtal där viktiga barnfrågor ska kunna analyseras och bli bedömda. Rådet ska även ge ett stöd i frågor som rör Migrationsverkets verksamhet, arbetssätt och styrning. En annan arbetsuppgift som rådet kommer att ha är att utföra konsekvensanalyser som bl.a. ska undersöka hur förändringar i verkets verksamheter och arbetssätt påverkar barn.⁹³

Barbro Holmberg har även i samband med ett lagförslag om att utvidga flyktningbegreppet även lovat att den hårt kritiserade asylprocessen skall reformeras. Hon förespråkar att metoden att höra de asylsökande skall användas i allt större omfattning än vad som sker idag. Hon menar att många av de asylsökande som i dag får avslag på sina asylansökningar upplever att de inte har fått alla sina skäl beaktade och att de inte i tillräcklig utsträckning har fått komma till tals. Hon anser även att man bör avskaffa möjligheten att lämna in en ny asylansökan. Detta menar hon, skulle leda till ökad tydlighet i asylprocessen som i sin tur skulle motverka att människor, i väntan, bryts ner på grund av de långa väntetiderna.⁹⁴

⁹⁰ BO 2000 s. 21 f.

⁹¹ BO 2001 s. 49.

⁹² www.bo.se 2003-12-01.

⁹³ www.migrationsverket.se 2003-09-04.

⁹⁴ www.dn.se DN debatt 2003-12-05.

8. Granskning av beslut

Som en del av denna undersökning har jag tagit del av sammanlagt 22 avgöranden som behandlar asylsökande barnfamiljer och som avgjorts av Migrationsverket i Boden samt av asylenhet 3 och 4 i Solna.⁹⁵ Besluten har fattats mellan den 1 juni och 31 december, 2002.

Av de granskade besluten, utgör 16 ärenden beslut om avvisning och 6 ärenden där permanent uppehållstillstånd beviljats.

Av sekretesskäl kan jag inte ange vilka beslut som jag fått tillgång till. För att ändå kunna ge någon form av referens har jag valt att numrera alla beslut från 1-22.

Åldersfördelning

Av sammanlagda ärenden omfattades totalt 38 barn. I flertalet av de ärenden som jag har granskat har barnens ålder avidentifierats av sekretesskäl. Jag vill ändå med denna tabell redovisa hur fördelningen mellan åldrar ser ut.

0-5 år	7 st.
6-11 år	3 st.
12-18 år	9 st.
Födelseuppgifter saknas	19 st.

Rätten för barnet att komma till tals

Utav de 22 avgöranden som jag granskat framgår det av 9 beslut (beslut 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 22) att barnet har fått komma till tals. 5 av besluten var avvisningsbeslut och 4 var beslut om permanent uppehållstillstånd.

Det är naturligtvis svårt att få en helt klar bild av hur många av barnen som faktiskt hörts eftersom det är möjligt att vissa barn faktiskt har fått komma till tals men att detta inte redovisas i utredningen eller i beslutet.

Det är även viktigt att betona att det av olika anledningar inte alltid är lämpligt att höra barnet. I ett fall (beslut 5) som berörde en mamma och hennes två söner, 18 respektive 16 år, framgår det av redovisningen att den ena sonen led av psykisk ohälsa, vilket kan vara ett skäl till att han inte har hörts i ärendet. Den andra sonen hördes dock i ärendet. I ett annat fall (beslut 6) bestod familjen av föräldrarna samt deras två döttrar, 15 och 9 år gamla. Den äldsta dottern hördes i ärenden. Den yngre dottern ansågs dock av föräldrarna vara för ung och hördes därför inte. I ett tredje fall (beslut 22) bestod familjen av mamman och hennes två söner, 15 och 7 år gamla. Båda sönerna hördes i ärendet.

Det bör naturligtvis även påpekas att det inte är något tvång för barnet att yttra sig även om detta skulle var önskvärt, vilket kan vara situationen i vissa fall. Men det är i alla fall viktigt att de bereds möjlighet.

Motiven till att man hört dessa barn tycks främst vara att undersöka om barnen har egna asylskäl.

⁹⁵ Enheterna i Solna är länderindelade, d.v.s. varje enhet behandlar ärenden från specifika länder.

Beslutsmotiveringar

Barnkommittén och regeringen har vid flera tillfällen framfört att kvaliteten i beslutsmotiveringar bör förbättras. Regeringen betonar att detta är särskilt viktigt när barn berörs.⁹⁶

Av de asylärenden som jag kartlagt redovisas barnens situation på olika tillfredsställande sätt i beslutsmotiveringen. Jag har i denna tabell delat in besluten i tre grupper.

Beslut där barnet/barnen inte nämns alls i beslutsmotiveringen.	6
Beslut där barnet/barnen visserligen omnämns i beslutsmotiveringen, men endast som ett bihang till föräldrarna, d.v.s. på ett otillfredsställande sätt.	2
Beslut där barnet/barnen nämns och vars situation är väl redovisad i beslutet, på ett tillfredsställande sätt.	14

I den första gruppen (beslut 17, 18, 19, 20, 21, 22) utmärker sig ett av besluten bland de övriga. I ett ärende (beslut 22) som berörde en mamma och hennes två söner, framgår det att barnen beaktats noggrant i själva utredningen och det redogörs att båda sönerna har fått komma till tals. Men i beslutsmotiveringen omnämns barnen inte överhuvud taget. Familjen fick avslag på sin ansökan. I övriga ärenden omnämns barnen varken i utredningen som redovisas och inte heller i beslutsmotiveringen.

Den andra gruppen (beslut 1 och 5) där jag endast fann två beslut som passade in beaktas barnen på ett tillfredsställande sätt i själva utredningen. Men i beslutsmotiveringen nämns de bara indirekt som "familjen". I ena fallet beviljades familjen uppehållstillstånd. I det andra fallet fick familjen avslag på sin ansökan.

I den sista gruppen (beslut 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16) där barnens situation redovisats i beslutet har jag även inkluderat beslut som innehåller typiska standardformuleringar om barnets bästa. Jag har valt att låta dessa beslut få tillhöra denna grupp även om jag anser att dessa motiveringar är något för vaga för att verkligen anses som tillfredsställande.

Skillnad mellan avslagsbeslut och beslut som innebär permanent uppehållstillstånd.

Jag har som en del av denna granskning gjort en jämförelse mellan de beslut som lett till avvisning och de beslut som lett till permanent uppehållstillstånd. Tyvärr har jag endast fått tillgång till 6 ärenden (1, 4, 8, 9, 10, 16) som resulterat i uppehållstillstånd vilket gör denna jämförelse lite knapphändig.

Av dessa ärenden som lett till att familjen beviljats permanent uppehållstillstånd anser jag att barnens situation i 5 av besluten beaktats i utredningen på ett bra sätt. Det redovisas även i själva beslutsmotiveringen på ett tillfredsställande sätt att barnens bästa har beaktats.

Ett ärende (beslut 1) skiljde sig dock från de andra. I ärendet som gällde föräldrarna och deras två barn framgår av ansökan och utredning att barnen beaktats på ett utförligt sätt. I beslutsmotiveringen nämns emellertid barnen endast indirekt i en enda mening som lyder:

⁹⁶ Prop. 1996/97:25 s. 264.

” Migrationsverket finner därmed att familjens rädsla för att ****(pappan) kommer att utsättas för förföljelse vid ett återvändande är välgrundad. Migrationsverket bedömer därför att familjen **** är flyktingar.”

Förmodligen har det inte ansetts vara nödvändigt att ge en tydligare redogörelse av barnens bästa eftersom föräldrarna fått status som flyktingar och då barnens bästa är att få vara med sina föräldrar. Detta är givetvis en självklarhet, samtidigt som det enligt min mening ändå måste anses vara av stor betydelse, sett ur ett barnperspektiv, att det *alltid* framgår att barnets bästa beaktats i beslutet.

9. Intervju med handläggare och beslutsfattare

För att få ännu djupare inblick i hur tillämpningen hos Migrationsverket ser ut i praxis har jag utfört intervjuer med en asylhandläggare och en beslutsfattare från enhet 2 i Solna samt med en asylhandläggare och en beslutsfattare vid Migrationsverkets enhet i Boden. En utav de intervjuade handläggarna hade särskild kompetens att utreda barnfamiljer och den andra handläggaren behandlade främst mottagandet av ensamkommande barn.

Individuell bedömning av barnets situation

Då ett barn kommer till Sverige som asylsökande tillsammans med sina föräldrar är det ofta så att det i första hand är föräldrarnas asylskäl som utreds, vilket har sina naturliga skäl. Detta betyder emellertid inte att barnets egna skäl inte har någon betydelse. Den första frågan som jag ställde var om man i alla asylärenden utgår från att barnets situation alltid ska beaktas eller om det kan vara så att den största vikten alltid läggs på föräldrarna.

En av de tillfrågade menade att vad som utreds i första hand beror på vad som har åberopats av de sökande. Om en familj där föräldrarna söker asyl just p.g.a. sitt barns situation så är det just barnet som utreds mest, både genom egen berättelse och genom föräldrarnas utsaga. Annars menade denne att det ofta är så att asylskälen i huvudsak hänför sig till föräldrarna men ”smittar av sig” även på barnen.

De övriga tillfrågade svarade att utgångspunkten i ett asylärende som rör en barnfamilj ska vara att barnets situation alltid skall beaktas och att en individuell prövning alltid ska göras. De menade dock att det förhåller sig så att det är föräldrarnas asylskäl som generellt sett utreds i störst utsträckning. Anledningen till detta är att en barnfamilj med mycket få undantag söker asyl med anledning av föräldrarnas skäl att fly sitt hemland. Barnen är i dessa fall endast medföljande som mycket sällan har några egna asylskäl eller medvetenhet om anledningen till flykten.

Det betonades även att det är föräldrarna eller vårdnadshavarna som är vidare ansvariga för sina barn och således även för att föra deras talan. I de fall den allmänna situationen i ett land åberopas kan det dock sägas att barnen i större utsträckning har egna asylskäl eftersom även de drabbas av detta. När den allmänna situationen åberopas sker en mer generell prövning och detta innebär att även barnen innefattas. Situationen i hemlandet påverkar då på ett mer påtagligt sätt barnen och åberopas därmed även ofta av vårdnadshavarna.

En av de tillfrågade tillade att det förhåller sig så att en utredning med en vuxen skiljer sig från det samtal som förs med ett barn. Tanken är att barnet skall erbjudas möjligheten att komma till tals. Denne menade att barnet uppmuntras till att berätta men det sker dock på frivillig basis och endast med vårdnadshavares godkännande. När det gäller en vuxen person åligger det däremot honom/henne att själv ta ansvar för sin ansökan. Samarbetsovillighet kan i förekommande fall påverka asylprövningen eftersom bevisbördan åligger den sökande. Två av de intervjuade personerna ansåg att en individuell bedömning i de flesta fall görs utifrån det enskilda barnets situation.

Om föräldrarna inte vill att barnet ska höras

Tre utav de tillfrågade anförde att man fullt ut respekterar det faktum att föräldrarna bestämmer över sina barn i egenskap av vårdnadshavare. Anledningen till detta är att det skulle anses förödande om barnets berättelse skulle äventyra familjens möjlighet att få uppehållstillstånd. Men riktlinjerna ska ändå vara att ett samtal ska äga rum med barnet, om det inte av någon anledning anses vara olämpligt. En person tillade att föräldrarna ofta självmant berättar om anledningen till deras inställning, som ofta är helt förståelig.

En utav de tillfrågade ville särskilt betona att det är viktigt att utredaren förklarar varför barnet bör få komma till tals. Föräldrarna erbjuds alltid att närvara, vilket kan minska föräldrarnas reservation inför samtalet med barnet. Den intervjuade menade dock att det i första hand är att föredra om samtalet kan ske utan vårdnadshavares närvaro. Barnet förstår och har som regel fått inpräntat hur viktig denna dag är, vilket kan medföra att en förälders närvaro hämmar samtalet.

En person anförde att man för det mesta respekterar föräldrarnas vilja att barnet inte ska höras. Men att det i de fall det bedöms som särskilt viktigt för ärendet att barnet hörs så kan man ibland gå emot föräldrarnas vilja. Man ser dock alltid till att det offentliga biträdet närvarar och föräldrarna erbjuds alltid att närvara om familjen själva vill. Dock får föräldrarna inte "hjälpa" barnet att svara på frågor.

Redovisning av samtal med barnet

På frågan om samtal med barn alltid redovisas i besluten svarade en av de tillfrågade att så alltid ska ske. De övriga menade att samtalen alltid redovisas i utredningen men inte alltid i besluten eftersom vissa saker kan anses sakna relevans. Samtalet baseras på frivillighet och öppenhet. En del barn uppger skäl som kan provas medan andra endast berättar om sina kvarglömda leksaker, vilket då inte alltid kan anses vara något att nämna i beslutsmotiveringen, menade en utav de tillfrågade.

Åberopning av barnets bästa i asylansökan

I alla asylärenden har asylsökande familjer rätt att företrädas av ett ombud. Min fråga här var om det har någon betydelse för ärendets utgång att barnets bästa särskilt åberopats i asylansökan. Tre av de tillfrågade menade att det var utan betydelse om barnets bästa åberopats i asylansökan eller ej. Barnets bästa ska alltid beaktas enligt vad som lyder av 1 kap. 1 § UtL. En person tillade dessutom att det istället händer att man försöker göra beslutsmotiveringen ännu tydligare vad gäller de omständigheter som åberopats som "barnets bästa".

En av de tillfrågade menade att om det i ansökan har åberopats egna asylskäl för barnet så utreds barnets situation noggrannare men att man ändå alltid tar hänsyn till barnets bästa upp ex officio i varje beslut där barn berörs.

Beslut motiverade ur ett barnperspektiv

Utgångspunkten i barnperspektivet är att respektera barnets fulla människovärde och integritet. Barn får inte ses som ett bihang till föräldrarna. Barnperspektivet innebär att man med visst mått av empati, inlevelse och förmåga identifierar sig med barnets situation.⁹⁷ Barnperspektivet innebär alltså att barnet ska sättas i fokus och att man respekterar det som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.

På frågan om hur viktigt det är att motivera alla beslut som berör barn ur ett barnperspektiv var alla de tillfrågade överens om att det lades stor vikt vid detta. En av de tillfrågade tillade att man på detta sätt synliggör barnen oavsett om barnet på grund av för låg ålder eller mognadsnivå ej har hörts.

En person tillade att förarbetena till portalparagrafen ger uttryck för ett i praktiken otydligt och snävt utrymme att vid beslutsfattandet "beakta barnets bästa" och att ordalydelsen i lagen dessvärre gav en förhoppning om något annat. Denne ansåg det därför särskilt viktigt att beslut som rör barn motiveras extra tydligt och att detta skulle gälla för den sökande såväl negativa som positiva beslut. Barnet är ju en av de sökande i familjen och barnets skäl måste därför redogöras för i beslutet. Det kan finnas mycket information i ärendet även om inte barnet hörts.

Kompetens att höra barn

Eftersom barn är en speciellt utsatt grupp är en viktig fråga om alla handläggare och beslutsfattare ska kunna höra barn eller om det krävs särskild barnkompetens. Alla tillfrågade ansåg att alla handläggare och beslutsfattare ska besitta tillräcklig kunskap för att kunna höra barn i barnfamilj. Alla betonade dock att det alltid är önskvärt med fortbildning i olika avseenden så också i fråga om kompetens att höra barn. Dessutom ansåg alla att det på varje enhet ska finnas en kontaktperson i barnfrågor som kan besvara eller föra fram frågor som kan uppkomma. Självklart kan det dock finnas omständigheter i enskilda ärenden som medför att det kan finnas behov av att påkalla särskild kompetens. Om det framkommer att barnets berättelse är av stor betydelse ansåg alla att specialkompetens borde finnas hos handläggare.

Tidspress i arbetet

Alla de tillfrågade menade att de i stort sett hela tiden jobbar under tidspress. Migrationsverket är en organisation som utsätts för konstant turbulens. Asylinströmningen är oförutsägbar och behov av nyrekryteringar kan ej förutspås på samma sätt som inom andra organisationer. Detta medför att det finns en mer eller mindre bestående eftersläpning vad gäller bemanning i förhållande till uppdraget. Genom att det även är en verksamhet som på ett mycket allvarligt sätt ingriper i människors liv känner nog alla en konstant tidspress, uttryckte en av de tillfrågade. En utav de intervjuade ville dock tillägga att eventuell tidspress inte äventyrar riktigheten i besluten. Som tjänsteman får man försöka göra så gott man kan vad gäller den del man har ansvar för, annat står utanför den enskilde tjänstemannens ansvar och förmåga att göra något åt och måste därför bortses ifrån. Vilket inte alltid är så lätt menade en.

⁹⁷ SOU 1997:116 s. 138.

Större medvetenhet om barnkonventionens bestämmelser

Under de senaste två åren har det skett en omfattande utbildning av personalen vid olika myndigheter i landet på uppdrag av BO. På frågan om det finns en större medvetenhet om barnkonventionens bestämmelser idag bland Migrationsverkets anställda svarade alla att medvetenheten har blivit större och att barnens situation har lyfts fram på ett mer påtagligt sätt än vad som skett tidigare.

En utav de tillfrågade ville dock tillägga att det inte handlar om att "lära sig" barnkonventionen på det sättet att man kan räkna upp de olika rättigheterna. Hon betonade att det viktiga är att fokusera på frågor som t.ex. hur man tillämpar barnkonventionens bestämmelser på ett meningsfullt sätt utifrån det uppdrag som man har, som exempelvis beslutsfattare i asylärenden på Migrationsverket. Denne menade att det viktigaste är att utgå från sitt uppdrag och i detta tillämpa barnkonventionen, då det annars i praktiken skulle bli ganska meningslöst för barnet vad gäller tillvaratagandet av dess bästa i asylprocessen, även om man kan barnkonventionen utantill.

10. Sammanfattning av granskade beslut och intervjuer

I de beslut beträffande barn och barnfamiljer som jag har fått till mitt förfogande för denna undersökning anser jag att majoriteten är motiverade utifrån ett barnperspektiv. Detta är givetvis mycket positivt. Resultatet av granskningen visar emellertid att det även i vissa fall saknas en redovisning av att barnets bästa har vägts in i beslutet. Givetvis går det inte att utesluta att barnets situation i vissa fall ändå kan ha beaktats i utredningsprocessen och att detta inte framgår av beslutsmotiveringen, men detta anser jag vara en stor brist.

Det är förvisso inte alltid barnets bästa att få stanna i Sverige men eftersom det klart och tydligt framgår att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet bör det i alla beslut, bifall, såväl som avslag, tydligt framgå hur beslutsfattarna resonerat när de kommit fram till vad som är barnets bästa i det aktuella ärendet.

I många beslut där barnens situation visserligen har kommenterats brukar dessa kommentarer vara av mycket svepande karaktär som egentligen säger väldigt lite om den vikt som myndigheten har lagt vid det aktuella barnets situation. Kommentarer uttrycker väldigt allmänt humanitetens krav. Exempel på en vanligt förekommande kommentar är: "Avvisning kan inte anses strida mot humanitetens krav." Ett annat vanligt förekommande uttryck är att: "Kravet i artikel 3 i Barnkonventionen, att beakta barnets bästa inte är absolut. Hänsynen till andra viktiga intressen kan leda till att åtgärder som i och för sig inte är förenliga med barnets bästa ändå måste vidtas, såsom samhällets intresse av att reglera invandringen." Min åsikt är att en sådan formulering är bättre än ingen alls men de ger dock intryck av att ingen djupare bedömning av det enskilda barnets bästa har gjorts.

Många formuleringar som är vanligt förekommande i beslutsmotiveringarna är helt synonyma med de riktlinjer för tolkningar som finns i förarbetena till UtlL. Faktum är att de flesta beslut där motivering om barnets bästa kommit fram så är det få av dessa som innehåller självständiga tolkningar som alltså inte följer de rekommendationer som förekommer i förarbetena eller i prejudicerande beslut. Utav de 22 ärenden som jag har haft som underlag för denna studie är det egentligen bara 11 beslut som på ett självständigt och individuellt sätt redovisar att det berörda barnets bästa har beaktats.

Som ett tillägg till denna synpunkt vill jag nämna att besluten generellt följer en standardiserad beslutsmodell. Detta grundar sig förmodligen i att ärenden ska behandlas lika och för att rättssäkerheten inte ska äventyras. Förmodligen är en annan anledning att besluten ska vara enkla att tyda. Detta är naturligtvis viktigt, men samtidigt kan man ifrågasätta om det då verkligen sker en individuell bedömning av barnets situation. Besluten ska givetvis vara sakliga och lätta för de asylsökande att förstå men det måste även ge det korrekta intrycket av att barnen verkligen har beaktats och att deras situation på ett noggrant sätt har utretts.

Av de intervjuer som jag sammanställt för denna undersökning anser jag att det finns en mycket stor medvetenhet om betydelsen av att barnen väl beaktas i asylprocessen. Men även om insikten finns om att alltid sätta barnet i främsta rummet, föreligger det faktum att alla beslut inte redovisas på ett tillfredsställande sätt, ur ett barnperspektiv.

Av intervjuerna framgår att det i många fall är så att det är föräldrarnas asylskäl som uppmärksammas främst, om inte barnens situation speciellt åberopats av de sökande. Dock betonas att utredare och beslutsfattare alltid ska beakta barnets bästa ex officio. Detta måste kanske ses som en naturlig utgångspunkt men samtidigt kan det finnas risk att barnen då inte beaktas tillräckligt.

Beträffande frågan om att kompetensen att höra barn framkom det av intervjuerna att det till viss del finns skiljda meningar. Tre av de tillfrågade ansåg att man alltid skulle respektera föräldrarnas åsikt att inte höra barnet medan en ansåg att barn ändå borde kunna höras om det anses nödvändigt. I varje fall bör man noga betona för föräldrarna att det är av stor vikt att barnet höras. Naturligtvis är det viktigt att respektera föräldrarnas åsikt samtidigt som det inte får gå så långt att det inte läggs någon tonvikt på att förklara för föräldrarna att samtalet kan var av stor betydelse.

Beträffande kompetensen att höra barn så ansåg alla intervjuade att alla borde besitta den kunskap som krävs för att kunna höra barn. Som jag nämnde ovan anför BO i sin årsrapport ett argument mot detta. Denne anser att det måste anses olämpligt att allmänna handläggare och beslutsfattare utför samtal med barn. Anledningen till detta anför vara att deras allmänna kompetens inte innefattar någon särskild kunskap om barns behov eller hur man samtalar med barn. Sådana samtal anser BO kräva speciell kompetens, vilket i allmänhet inte kan uppnås genom enbart fortbildning eller enstaka föreläsningar. Hon anser vidare att handläggare med särskild kompetens att tala med barn bör användas i varje enskilt ärende som rör barn. När ett ärende rör en barnfamilj anser BO att denna särskilda barnhandläggare ska kunna komma in och sköta samtalen med barnen.

Det framkommer av intervjuerna att det inte kan anses nödvändigt att i alla ärenden redovisa i själva beslutet att barnet har hörts. Som en av de tillfrågade nämnde kan det av vissa utredningar endast komma fram saker som t.ex. kvarglömda leksaker och dyl. Jag kan godta att dessa samtal då inte redovisas i beslutsmotiveringen men detta får därmed inte leda till att barnet inte alls omnämns i beslutet.

En viktig synpunkt som kom fram av intervjuerna var betydelsen av att alla beslut som rör barn fattas ur ett barnperspektiv. Som en av de tillfrågade tillade, så är det viktigt att barnperspektivet genomsyrar hela asylprocessen för att på så sätt synliggöra barnen oavsett om barnet på grund av för låg ålder eller mognadsnivå ej har hörts.

Trots att underlaget för denna studie varit mycket begränsat märks en viss skillnad mellan olika beslutsfattares sätt att motivera beslut. Utav de 22 undersökta ärendena har det förekommit att samma person fattat beslut i fler än ett ärende. Det är intressant att se att vissa av besluten där barnen inte alls har omnämnts har fattats av samma personer. Med detta vill jag endast belysa att det tyder på att barnperspektivet som ska genomsyra hela asylprocessen ännu inte är lika väl förankrat hos alla.

11. Analys och slutsats

Att ta hänsyn till barnets bästa i asylprocessen är en angelägen men också ofta svår uppgift.

Principen om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals är två av de viktigaste faktorerna i asylprocessen som berör barn. Varje beslut måste vara individuellt och varje barns bästa måste noga analyseras. Inget beslut som gäller ett barn får fattas utan att konsekvenserna för barnets bästa analyserats och framförts. Den beslutande myndigheten måste i sina beslutsmotiveringar klargöra hur avvägningen med hänsyn till barnets bästa skett i det enskilda fallet. Detta kommer till uttryck i lagens förarbeten.

I många fall innebär processen en avvägning mellan olika omständigheter som kan få både bra och dåliga konsekvenser för barnet. Trots att barnets bästa alltid ska sättas i främsta rummet måste emellertid andra intressen vägas in. Av förarbetena framgår att hänsynen till barnets bästa aldrig ska få en så långtgående innebörd att det blir ett eget kriterium för uppehållstillstånd.

Tolkningsen av barnets bästa får främst betydelse för om uppehållstillstånd ska beviljas på humanitära grunder. När ett ärende rör barn ställs kraven något lägre på de humanitära skälens tyngd. Barnets bästa är inte avsett att i någon konkret mening påverka bedömningen av ett barns och dess familjs skäl för asyl. Betoningen av barnets bästa har emellertid medfört att ett barn inte längre är helt beroende av utgången i föräldrarnas ärende vilket är en mycket positiv utveckling.

Angående nyttjandet av standardformuleringar i avslagsbeslut när barn är inblandade, så är ett vanligt argument att Sveriges intresse av en reglerad invandring väger tyngre än barnets intresse av att få stanna i Sverige. En annan standardformulering är att det inte i och för sig kan ses som något negativt för barnet att följa med sina föräldrar när de måste återvända till hemlandet. Problemet med dessa standardmotiveringar, som man även använder frekvent hos Utlänningsnämnden är att de ibland används utan att det på något vis framgår hur beslutsfattaren har vägt de olika intressena mot varandra, ibland även utan att det framgår att någon utredning om barnets situation över huvud taget har gjorts. Allt för ofta är det enbart de vuxnas berättelser som tycks bli avgörande för om barnet får stanna. Dessa motiveringar anser jag påvisa att utredningen om det speciella barnets situation inte tillräckligt har utretts. Även om det visserligen skulle visa sig att en noggrann utredning av barnets bästa ändå skett och att barnet getts möjlighet att komma till tals är detta ändå inte tillräckligt eftersom detta inte på ett tydligt sätt framgår av beslutsmotiveringen.

Det måste anses vara av mycket stor betydelse att utredningar och beslutsmotiveringar är tydliga för att på så vis skapa bättre förståelse för de beslut som fattas. Besluten skulle då accepteras och respekteras i mycket högre utsträckning. Detta skulle i sin tur leda till ett färre antal nya asylansökningar och det skulle även på sikt kunna medföra att färre personer håller sig gömda för att undvika verkställighet av ett avvisningsbeslut.

Jag är av den uppfattningen att den svenska utlänningslagen är väl skriven och formulerad. Av lagens förarbeten framgår även tydligt lagens intentioner. Lagändringarna som trädde i kraft den 1 januari 1997 då bl.a. portalparagrafen om hänsyn till barn togs in i paragrafen och barnets rätt att framföra sina åsikter har inneburit ett stort framsteg. Samtidigt har praxis under de senaste åren medfört att kraven för att bli beviljad uppehållstillstånd på humanitär grund skärpts avsevärt. Detta resulterar i att Sveriges intresse av en reglerad invandring ofta väger tyngre än barnets intresse att få stanna i Sverige. När barn berörs i asylärenden hamnar de ofta i en svår sits. Ibland får intresset av att ett allvarligt sjukt barn ska få stanna i Sverige stå tillbaka för samhällsekonomiska överväganden.

Jag vill inte ta ställning i denna fråga utan vill bara poängtera att i de fall då man väljer ett alternativ där barnets bästa inte blir utslagsgivande utan låter andra intressen väga tyngre bödets vara särskilt viktigt att beslutande myndigheter tydligt visar att de gjort en sammanvägning av relevanta intressen i det enskilda fallet. Det är viktigt att de så långt som möjligt försäkras om att barnets bästa har kommit med och redovisats i beslutsprocessen.

Prövningen om vad som är barnets bästa måste vara genuin, inte bara en formalitet. Det måste i varje enskilt fall finnas utrymme för individuellt hänsynstagande. Av beslutsmotiveringarna ska tydligt redovisas hur hänsynen till barnets bästa har bedömts. Om det inte framgår av utredningarna och i beslutsmotiveringarna att barnets bästa har beaktats och hur en eventuell intresseavvägning har gått till, då kan inte kravet i barnkonventionens artikel 3 anses tillgodosett. Beslut som är välmotiverade, där barnens situation redovisas ökar trovärdigheten och respekten för beslutet.

Angående barnets rätt att komma till tals måste det anses vara av stor betydelse att den som talar med barnet har särskilda sakkunskaper om barn. Det är viktigt att barnens berättelser kommer fram och att de får säga sin mening oavsett om själva beslutet blir positivt eller negativt. Barnen kan ha egna skäl av politisk eller humanitär art, som måste lyftas fram i utredningarna. Om det inte är möjligt att höra barnet måste det ändå noteras i beslutet att man ändå beaktat barnet genom t.ex. barnets uppträdande.

Beträffande frågan om barn som tas i förvar inför verkställighet av utvisning står två principer mot varandra. Dels statens skyldighet att i alla situationer se till barnets bästa, dels intresset av att beslut som innebär avvisning verkställs. Det är svårt att hitta en lämplig lösning på detta problem. Ur denna synpunkt måste det anses vara oerhört viktigt att utredningarna och beslutsmotiveringarna blir så fullständiga och så kvalificerade som möjligt, d.v.s. att beslutet verkligen fattas med beaktande av barnets individuella situation. Även om man inte kan förutspå hur människor reagerar i olika situationer måste detta på sikt verka förebyggande och medföra att färre personer gömmer sig och sina barn.

Något som jag noterat under denna studie är att föräldrarna anses ta tillvara barnens rättigheter under hela asylprocessen som barnens vårdnadshavare och representanter. Detta tror jag kan innebära att nästan all uppmärksamhet läggs på föräldrarna och deras skäl för uppehållstillstånd, vilket medför att barnen inte ges sin fulla rättighet att få komma till tals. Det framgår av Migrationsverkets praxis att om föräldrarna motsätter sig att barnet hörs i ärendet så ska detta respekteras. Av de utförda intervjuerna framkom dock att alla inte ansåg att föräldrarnas åsikt, att inte höra barnet, i alla fall skulle respekteras. Själv anser jag att barnets bästa i vissa fall får stå tillbaka till förmån för föräldrarnas intressen. Föräldrarna anses veta vad som är det bästa för sitt barn. Men jag anser inte att man generellt kan säga att alla föräldrar handlar utifrån vad som är det bästa för barnet. Denna fråga är givetvis känslig och jag vill med detta endast belysa att det finns en viss problematik kring denna fråga. Frågan är om det finns en optimal balans mellan föräldrarnas ansvar och den beslutsfattande myndighetens ansvar.

Ett argument som många organisationer framfört vara en bidragande orsak till att barnkonventionen inte fått fulländad genomslagskraft i svenskt beslutsfattande är att den inte inkorporerats i svensk lagstiftning. Jag delar dock inte denna ståndpunkt. Visserligen finns det en risk att lagen tolkas på ett annorlunda sätt än om den hade varit inkorporerad. Jag anser emellertid, att själva lagstiftningen är väl utformad. Däremot tror jag att det krävs mer intern vägledning inom myndigheterna.

Även om det skett stora framsteg sen lagändringarna 1997 tror jag att det fortfarande krävs en hel del arbete för att barnperspektivet ska få sin rätta genomslagskraft. För en myndighets arbete innebär ett barnperspektiv att man ser beslutsalternativ ur barnets synvinkel och tar reda på hur barnet uppfattar sin situation för att sedan sammanställa detta med kunskaper och erfarenhet om barn. Det viktiga är att man sätter barnet i fokus för sitt arbete.

Min målsättning med denna studie har varit att undersöka, med bakgrund av UtIL och barnkonventionens bestämmelser, om handläggningen och beslutsfattandet av asylärenden som rör barnfamiljer har kommit att efterlevas enligt lagens intentioner. Jag är medveten om att det material som jag byggt min studie på är begränsat. Därav går det inte att ge någon fullständig och rättvis bild av tillämpningen. Jag anser mig därför inte kunna dra några generella slutsatser. Av de beslut som jag emellertid har fått tillgång till anser jag dock kunna påvisa brister i beslutsmotiveringarna som inte kan anses fylla de krav som ställs enligt barnkonventionen. Av de ärenden som jag granskat förkommer det allt för ofta att barnen inte alls omnämns. Detta tyder på att barnen inte ses som egna individer utan att de endast som en del av familjen. Barn bör dessutom alltid ges möjligheten att uttrycka sina åsikter i ärenden som berör dem, med undantag om det anses olämpligt, vilket jag inte tror sker i tillräcklig omfattning idag. Alla barn bör som utgångspunkt ha samma förutsättningar.

De lagändringar som trädde i kraft år 1997 i och med 1 kap. 1 § portalparagrafen och 11 Kap. 1 § UtIL har visserligen fått betydelse för bedömningen av barnärenden, men kan inte anses ha fått sin fulla genomslagskraft. Först när barnet självt fått uttrycka sina åsikter och dessa tas med i besluten, kan barnets bästa enligt min mening bli tydliggjort och satt i främsta rummet. Det faktum att vissa barn, av olika anledningar inte anses lämpliga att höras i ett ärende bör inte innebära att deras situation inte redovisas i beslutet. Om myndigheten klart redovisar skälen för sina beslut och klart och tydligt redovisar på vilket sätt barnen har beaktas, om de har hörts eller inte och eventuellt varför inte så skulle detta ge tydligare riktlinjer för verksamheten som sådan och detta skulle på lång sikt leda till snabbare handläggning då man redan från början klargjort även barnens situation, så att ett bra underlag finns med i ett tidigt skede. Den motiveringsplikt som finns har kommit till för den enskildes skull. Barnen måste ses som enskilda rättssubjekt.

Sedan de nya formuleringarna infördes i UtIL hörs barnen allt oftare och barnets bästa nämns oftare i de beslut som fattas, vilket är ett stort framsteg. Men eftersom vissa beslutsmotiveringar fortfarande är knapphändiga innebär detta att det fortfarande finns brister.

Inte förrän *alla* beslut som berör barn innehåller ett barnperspektiv kan målet anses vara nått. Barn får inte ses som ett bihang till föräldrarna. De är individer med egna behov och uppfattningar. Utgångspunkten i alla ärenden som berör barn måste vara att en självständig bedömning av barnets bästa *alltid* utförs och redovisas noggrant och utförligt i *alla* beslut.

Avslutningsvis vill jag nämna att man från Migrationsverkets sida anser att erfarenheten från samarbetet med BO när det gäller utbildning och information är mycket positiv. Som en följd av införandet 1997 av den s.k. portalparagrafen om barnets bästa i UtIL har Migrationsverket kontinuerligt stärkt sina utbildningsinsatser och handläggningsåtgärder i fall då asylärenden berör barn. All verkets personal har idag fått en grundläggande utbildning om Barnkonventionen. Ytterligare ett steg framåt i utvecklingen, för att verkligen förankra barnperspektivet, är det nya barnråd som inrättats. Även om det kan konstateras att det uppenbart fortfarande finns brister i tillämpningen så märks en klar tendens att utvecklingen i alla fall är på väg åt rätt håll.

Referensförteckning

Internationella instrument

FN:s konvention om barnens rättigheter ”*Barnkonventionen*”

Litteratur

Barnombudsmannen, *Vem bryr sig?*, årsrapport 2003, Stockholm 2003.

Barnombudsmannen, *Barnets bästa – från vision till verklighet*, Västerås 2001.

Barnombudsmannen, *Barnets bästa i asylärenden*, Stockholm 2000.

Melander, Göran & Nobel, Peter, *Handbok i invandrarrätt* Lund 1984.

Schiratzki, Johanna, *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige*, Stockholm 2000.

Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan, *Utlänningslagen med kommentarer*, Stockholm 2002.

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1995:75 Svensk flyktingpolitik i globalt perspektiv.

SOU 1996:115 Barnkonventionen och utlänningslagen.

SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet.

SOU 1997:128 Verkställighet och kontroll i utlänningsärenden.

SOU 1997:152 Uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Propositioner

Prop. 1996/97:25 Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv.

Prop. 1989/90:107 Godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

Prop. 1999/2000:43 Uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Elektroniskt material

www.bo.se

www.dn.se

www.migrationsverket.se

www.regeringen.se

Intervjuade personer

Camilla Granberg, asylhandläggare på Migrationsverket i Boden

Eilert Tallenstedt, beslutsfattare på Migrationsverket i Boden

Yvonne Olsson, beslutsfattare på Migrationsverkets asylenhet 2 i Solna

Victoria Hoff, asylhandläggare på Migrationsverkets asylenhet 2 i Solna

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för landet.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 4

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 5

Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.

2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 7

1. Barnet skall registreras omedelbart efter födelsen och skall ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem.
2. Konventionsstaterna skall säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslös.

Artikel 8

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.
2. Om ett barn olagligt berövas en del av eller hela sin identitet, skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd och skydd i syfte att snabbt återupprätta barnets identitet.

Artikel 9

1. Konventionsstaterna skall säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t.ex. vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående barnets vistelseort.
2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel skall alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.
3. Konventionsstaterna skall respektera rätten för det barn som är skilt från den ena eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.
4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t.ex. frihetsberövande, fängslande, utvisning, förvisning eller dödsfall (innefattande dödsfall) oavsett orsak medan personen är frihetsberövad) gentemot den ena eller båda föräldrarna eller barnet, skall den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller, om så är lämpligt, någon annan medlem av familjen de väsentliga upplysningarna om den/de frånvarande familjemedlemmarnas vistelseort, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den/de personer som berörs.

Artikel 10

1. I enlighet med konventionsstaternas förpliktelse under artikel 9, punkt 1, skall ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om att resa in i eller lämna en konventionsstat för familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt av konventionsstaterna. Konventionsstaterna skall vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte medför negativa följder för de sökande och medlemmar av deras familj.
2. Ett barn vars föräldrar är bosatta i olika stater skall ha rätt, utom i undantagsfall, att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna. Konventionsstaterna skall för detta ändamål och i enlighet med sin förpliktelse under artikel 9, punkt 1, respektera barnets och dess föräldrars rätt att lämna vilket land som helst, innefattande sitt eget, och att resa in i sitt eget land.

Rätten att lämna ett land skall vara underkastad endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public), folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i denna konvention erkända rättigheter.

Artikel 11

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.
2. För detta ändamål skall konventionsstaterna främja ingåendet av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 13

1. Barnet skall ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, motta och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.
2. Utövandet av denna rätt får underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga
 - (a) för att respektera andra personers rättigheter eller anseende; eller
 - (b) för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna sedligheten.

Artikel 14

1. Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.
2. Konventionsstaterna skall respektera föräldrarnas och, i förekommande fall, vårdnads-havares rättigheter och skyldigheter att på ett sätt som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling ge barnet ledning då det utövar sin rätt.
3. Friheten att utöva sin religion eller tro får underkastas endast sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller andra personers grundläggande fri- och rättigheter.

Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till föreningsfrihet och till fredliga samman-komster.
2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public), för skyddandet av folkhälsan eller den allmänna sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och skall säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välfärd och fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna skall för detta ändamål

- (a) uppmantra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29;
- (b) uppmantra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor;
- (c) uppmantra produktion och spridning av barnböcker;
- (d) uppmantra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller en urbefolkning;
- (e) uppmantra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 18

1. Konventionsstaterna skall göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet.
2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention skall konventionsstaterna ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster, för vård av barn.
3. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.
2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 20

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö skall ha rätt till särskilt skydd och bistånd från statens sida.

2. Konventionsstaterna skall i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.

3. Sådant omvårdnad kan bl.a. innefatta placering i fosterhem, kafalah i islamsk rätt, adoption eller, om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn. Då lösningar övervägs skall vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

Artikel 21

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa främst beaktas och skall

(a) säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan behövas;

(b) erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i en fosterfamilj eller adoptivfamilj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland;

(c) säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption åtnjuter garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption;

(d) vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringar inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i denna;

(e) främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Artikel 22

1. Konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting i enlighet med tillämplig internationell eller nationell rätt och tillämpliga förfaranden, och oberoende av om det kommer ensamt eller är åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd vid åtnjutandet av de tillämpliga rättigheter som anges i denna konvention och i andra internationella instrument rörande mänskliga rättigheter eller humanitär rätt, som nämnda stater tillträtt.

2. För detta ändamål skall konventionsstaterna, på sätt de finner lämpligt, samarbeta i varje ansträngning som görs av Förenta Nationerna och andra behöriga mellanstatliga organisationer eller icke-statliga organisationer, som samarbetar med Förenta Nationerna, för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar till ett flyktingbarn i syfte att erhålla den information som är nödvändig för att barnet skall kunna återförenas med sin familj. I fall då föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas, skall barnet ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö av något skäl, i enlighet med denna konvention.

Artikel 23

- 1.** Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.
- 2.** Konventionsstaterna erkänner det handikappade barnets rätt till särskild omvårdnad och skall, inom ramen för tillgängliga resurser, uppmuntra och säkerställa att det berättigade barnet och de som ansvarar för dess omvårdnad får ansökt bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden eller förhållandena hos andra som tar hand om barnet.
- 3.** Med hänsyn till att ett handikappat barn har särskilda behov skall det bistånd som lämnas enligt punkt 2 i denna artikel vara kostnadsfritt, då så är möjligt, med beaktande av föräldrarnas ekonomiska tillgångar eller de ekonomiska tillgångarna hos andra som tar hand om barnet och skall syfta till att säkerställa att det handikappade barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling, innefattande dess kulturella och andliga utveckling.
- 4.** Konventionsstaterna skall i en anda av internationellt samarbete främja utbyte av lämplig information på området för förebyggande hälsovård och medicinsk, psykologisk och funktionell behandling av handikappade barn, innefattande spridning av och tillgång till information om rehabiliteringsmetoder, skol- och yrkesutbildning, i syfte att göra det möjligt för konventionsstater att förbättra sina möjligheter och kunskaper och vidga sin erfarenhet på dessa områden. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 24

- 1.** Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.
- 2.** Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att
 - (a)** minska spädbarns- och barnadödligheten;
 - (b)** säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården;
 - (c)** bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bl.a. utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär;
 - (d)** säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen;
 - (e)** säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper;
 - (f)** utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.
- 3.** Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.
- 4.** Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 25

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter rörande barnets omhändertagande.

Artikel 26

1. Konventionsstaterna skall erkänna rätten för varje barn att åtnjuta social trygghet, innefattande socialförsäkring, och skall vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med sin nationella lagstiftning.
2. Förmånerna skall, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

Artikel 27

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.
2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.
3. Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder.
4. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet skall konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

Artikel 28

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till utbildning och i syfte att gradvis förverkliga denna rätt och på grundval av lika möjligheter skall de särskilt
 - (a) göra grundutbildning obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla;
 - (b) uppmuntra utvecklingen av olika former av undervisning som följer efter grundutbildningen, innefattande såväl allmän utbildning som yrkesutbildning, göra dessa tillgängliga och åtkomliga för varje barn samt vidta lämpliga åtgärder såsom införande av kostnadsfri utbildning och ekonomiskt stöd vid behov;
 - (c) göra högre utbildning tillgänglig för alla på grundval av förmåga genom varje lämpligt medel;
 - (d) göra studierådgivning och yrkesorientering tillgänglig och åtkomlig för alla barn;
 - (e) vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.
2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och i överensstämmelse med denna konvention.

3. Konventionsstaterna skall främja och uppmuntra internationellt samarbete i utbildningsfrågor, särskilt i syfte att bidra till att avskaffa okunnighet och analfabetism i hela världen och för att underlätta tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap och moderna undervisningsmetoder. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att

(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;

(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta Nationernas stadga;

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;

(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämställdhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar;

(e) utveckla respekt för naturmiljön.

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 32

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

2. Konventionsstaterna skall vidta lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att säkerställa genomförandet av denna artikel. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i andra internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt

- (a) fastställa en minimiålder eller minimiåldrar som minderåriga skall ha uppnått för tillträde till arbete;
- (b) föreskriva en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor;
- (c) föreskriva lämpliga straff eller andra påföljder i syfte att säkerställa ett effektivt genomförande av denna artikel.

Artikel 33

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder, innefattande lagstiftningsåtgärder, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte, för att skydda barn från olaglig användning av narkotika och psykotropa ämnen såsom dessa definieras i tillämpliga internationella fördrag och för att förhindra att barn utnyttjas i den olagliga framställningen av och handeln med sådana ämnen.

Artikel 34

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål skall konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra

- (a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling;
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet;
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Artikel 35

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn för varje ändamål och i varje form.

Artikel 36

Konventionsstaterna skall skydda barnet mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 37

Konventionsstaterna skall säkerställa att

- (a) inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får ådömas för brott som begåtts av personer under 18 års ålder;
- (b) inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid;
- (c) varje frihetsberövat barn skall behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Särskilt skall varje frihetsberövat barn hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta, och skall, utom i undantagsfall, ha rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök;
- (d) varje frihetsberövat barn skall ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde och annan lämplig hjälp som rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Artikel 38

1. Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.
2. Konventionsstaterna skall vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.
3. Konventionsstaterna skall avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, skall konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.'
4. Konventionsstaterna skall i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning; eller väpnade konflikter. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning skall äga rum i en miljö som befämjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

Artikel 40

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för varje barn som misstänks eller åtalas för eller befunnits skyldigt att ha begått brott att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och önskvärdheten att främja att barnet återanpassas och tar på sig en konstruktiv roll i samhället.
2. För detta ändamål och med beaktande av tillämpliga bestämmelser i internationella instrument skall konventionsstaterna särskilt säkerställa att
 - (a) inget barn skall misstänkas för eller åtalas för eller befinnas skyldigt att ha begått brott på grund av en handling eller underlåtenhet som inte var förbjuden enligt nationell eller internationell rätt vid den tidpunkt då den begicks;
 - (b) varje barn som misstänks eller åtalas för att ha begått brott skall ha åtminstone följande garantier:
 - (i) att betraktas som oskyldigt innan barnets skuld blivit lagligen fastställd;
 - (ii) att snarast och direkt underrättas om anklagelserna mot sig och, om lämpligt, genom sina föräldrar eller vårdnadshavare, och att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp vid förberedelse och framläggande av sitt försvar;
 - (iii) att få saken avgjord utan dröjsmål av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ i en opartisk förhandling enligt lag och i närvaro av juridiskt eller annat lämpligt biträde och, såvida det inte anses strida mot barnets bästa, särskilt med beaktande av barnets ålder eller situation, barnets föräldrar eller vårdnadshavare;
 - (iv) att inte tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldigt; att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot barnet samt att på lika villkor för egen räkning få vittnen inkallade och förhörda;
 - (v) att, om barnet anses ha begått brott, få detta beslut och beslut om åtgärder till följd därav omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ enligt lag;

(vi) att utan kostnad få hjälp av tolk, om barnet inte kan förstå eller tala det språk som används;

(vii) att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet.

3. Konventionsstaterna skall söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänks eller åtalas för eller befinns skyldiga att ha begått brott och skall särskilt

(a) fastställa en lägsta straffbarhetsålder;

(b) vidta åtgärder, då så är lämpligt och önskvärt, för behandling av barn under denna ålder utan att använda domstolsförfarande, under förutsättning att mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras.

4. Olika åtgärder som t ex vård, ledning och före skrifter om tillsyn, rådgivning, övervakning, vård i fosterhem, program för allmän utbildning och yrkesutbildning och andra alternativ till anstaltsvård skall finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet.

Artikel 41

Ingenting i denna konvention skall inverka på bestämmelser som går längre vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i

(a) en konventionsstats lagstiftning; eller

(b) för den staten gällande internationell rätt.

DEL II

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Artikel 43

1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.

2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.

3. Kommitténs medlemmar skall väljas genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som föreslagits av konventionsstaterna. Varje konventionsstat kan föreslå en kandidat bland sina egna medborgare.**4.** Det första valet till kommittén skall hållas senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande och därefter vartannat år. Senast fyra månader före dagen för varje val skall Förenta Nationernas generalsekreterare skriftligen uppmana konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina förslag. Generalsekreteraren skall sedan upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över samtliga föreslagna personer och ange vilka konventionsstater som föreslagit dem.

5. Val skall hållas vid möten med konventionsstaterna, som sammankallats av Förenta Nationernas generalsekreterare, i Förenta Nationernas högkvarter. Vid dessa möten, som är beslutsmässiga när två tredjedelar av konventionsstaterna är närvarande, skall de kandidater inväljas i kommittén som uppnår det högsta antalet röster och absolut majoritet av de närvarande och röstande konventionsstaternas röster.
6. Kommitténs medlemmar skall väljas för en tid av fyra år. De kan återväljas, om de föreslagits till återval. För fem av de medlemmar som utsetts vid det första valet skall mandattiden utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet skall namnen på dessa fem medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden vid mötet.
7. Om en kommittémedlem avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon annan anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag inom kommittén, skall den konventionsstat som föreslog medlemmen, med förbehåll för kommitténs godkännande, utse en annan expert bland sina medborgare, som skall inneha uppdraget under återstoden av mandattiden.
8. Kommittén skall själv fastställa sin arbetsordning.
9. Kommittén skall välja sitt presidium för en tvåårsperiod.
10. Kommitténs möten skall vanligtvis hållas i Förenta Nationernas högkvarter eller på en annan lämplig plats, som kommittén bestämmer. Kommittén skall i regel sammanträda varje år. Kommittémötenas längd skall bestämmas och, om det är nödvändigt, omprövas vid möte med konventionsstaterna, med förbehåll för generalförsamlingens godkännande.
11. Förenta Nationernas generalsekreterare skall tillhandahålla erforderlig personal och övriga resurser för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention.
12. Medlemmarna av den enligt denna konvention upprättade kommittén skall med godkännande av generalförsamlingen erhålla ersättning från Förenta Nationerna på sådana villkor som generalförsamlingen beslutar.

Artikel 44

1. Konventionsstaterna åtar sig att genom Förenta Nationernas generalsekreterare avge rapporter till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter
 - (a) inom två år efter konventionens ikraftträdande för den berörda staten,
 - (b) därefter vart femte år.
2. Rapporter enligt denna artikel skall ange eventuella förhållanden och svårigheter som påverkar i vilken utsträckning åtagandena enligt denna konvention har uppfyllts. Rapporterna skall även innehålla tillräcklig information för att ge kommittén en god uppfattning om genomförandet av konventionens bestämmelser i det berörda landet.
3. En konventionsstat som har tillställt kommittén en utförlig första rapport behöver inte i sina följande rapporter, som avges enligt punkt 1 (b) i denna konvention, upprepa tidigare lämnad grundläggande information.
4. Kommittén kan begära ytterligare information från konventionsstaterna om genomförandet av konventionens bestämmelser.
5. Kommittén skall vartannat år genom ekonomiska och sociala rådet tillställa generalförsamlingen rapporter om sin verksamhet.
6. Konventionsstaterna skall göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina respektive länder.

Artikel 45

För att främja ett effektivt genomförande av konventionens bestämmelser och internationellt samarbete på det område som konventionen avser gäller följande

- (a) Fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ skall ha rätt att vara representerade vid granskningen av genomförandet av sådana bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén kan inbjuda kompetenta organ och organisationer, som den finner lämpligt, att komma med expertråd angående genomförandet av konventionen på områden som faller inom ramen för deras respektive verksamhetsområden. Kommittén kan inbjuda fackorganen, FN:s barnfond och andra FN-organ att inlämna rapporter om konventionens tillämpning inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet;
- (b) Kommittén skall, såsom den finner lämpligt, till fackorganen, FN:s barnfond och andra kompetenta organ och organisationer överlämna rapporter från konventionsstaterna som innehåller en begäran om eller anger behov av teknisk rådgivning eller tekniskt bistånd jämte kommitténs synpunkter och eventuella förslag beträffande sådan begäran eller sådant behov;
- (c) Kommittén kan rekommendera generalförsamlingen att framställa en begäran till generalsekreteraren om att för kommitténs räkning företa studier angående särskilda frågor som rör barnets rättigheter;
- (d) Kommittén kan avge förslag och allmänna rekommendationer på grundval av den information som erhållits enligt artiklarna 44 och 45 i denna konvention. Sådana förslag och allmänna rekommendationer skall tillställas varje konventionsstat som berörs samt rapporteras till generalförsamlingen tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

DEL III

Artikel 46

Denna konvention skall vara öppen för undertecknande av alla stater.

Artikel 47

Denna konvention skall ratificeras. Ratifikationsinstrumenten skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 48

Denna konvention skall förbli öppen för anslutning av vilken stat som helst.
Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Artikel 49

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta Nationernas generalsekreterare.
2. I förhållande till varje stat som ratificerar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter det att en sådan stat deponerat sitt ratifikations- eller anslutningsinstrument.

Artikel 50

1. En konventionsstat kan föreslå en ändring av konventionen och överlämna förslaget till Förenta Nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren skall sedan översända ändringsförslaget till konventionsstaterna med en begäran om att dessa anger om de tillstyrker att en konferens med konventionsstaterna sammankallas för att behandla och rösta om förslagen.

Om minst en tredjedel av staterna inom fyra månader efter förslaget översändande tillstyrker en sådan konferens, skall generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta Nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av de vid konferensen närvarande och röstande konventionsstaterna skall underställas generalförsamlingen för godkännande.

2. En ändring som antagits enligt punkt (1) i denna artikel träder i kraft när den har godkänts av Förenta Nationernas generalförsamling och antagits av konventionsstaterna med två tredjedels majoritet.

3. När en ändring träder i kraft skall den vara bindande för de konventionsstater som har antagit den, medan övriga konventionsstater fortfarande är bundna av bestämmelserna i denna konvention och eventuella tidigare ändringar, som de antagit.

Artikel 51

1. Förenta Nationernas generalsekreterare skall motta och till alla stater sända texten till reservationer som staterna gjort vid ratifikationen eller anslutningen.

2. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.

3. Reservationer kan återtas vid vilken tidpunkt som helst genom notifikation till Förenta Nationernas generalsekreterare, som därefter skall underrätta alla stater. Notifikationen skall gälla från den dag då den mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 52

En konventionsstat kan säga upp denna konvention genom skriftlig notifikation till Förenta Nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter den dag då notifikationen mottogs av generalsekreteraren.

Artikel 53

Förenta Nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

Artikel 54

Originalen till denna konvention, vars arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter har lika giltighet, skall deponeras hos Förenta Nationernas generalsekreterare.

Till bekräftelse härav har undertecknade ombud, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.